

ille de medio sublatus officio scalæ, nec eget in illa subtilitatis suæ ascensione sustentari alicujus corporeæ similitudinis adumbratione, ubi videt faciem ad faciem, non per speculum, et in ænigmate. Mentior si ipsi de seipsis non idem asserunt qui ejusmodi sunt: *Nos autem omnes, inquit, revelata facie, gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur a claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu (II Cor. III).* Vides certe quid agat, et intelligis, ut arbitror, quid valeat illa divisio animæ et spiritus, de qua superius jam diximus. Spiritus ab infinis dividitur ut ad summa sublimetur. Spiritus ab anima scinditur ut Domino uniat. Qui enim adhæret Domino, unus spiritus est. Felix divisio, et expectamus separatio, ubi quod passibile, quod corruptibile dignoscitur, suis interim passionibus moritur, usque adeo ut nihil passibilitatis, nihil corruptibilitatis interim sentiatur; ubi et illud quod spirituale, quod subtile, usque ad speculationem divinæ gloriæ sublimatur, et in eandem imaginem transformatur. Pars igitur inferior componitur ad summam pacem et tranquillitatem, pars autem superior sublimatur ad gloriam et jucunditatem. Sic faciem Moysi (superiorem sane corporis partem) a consortio Domini glorificatam agnovimus, ita ut non possent filii Israel intendere vultum ejus propter claritatem ipsius. Quis, quæso, digne dicere, quis explicare, sufficiat quid perfectionis in excessu sui glorificatione spiritus acquirat, quamvis peregrinationis suæ protelationem usque in diem tertium non extendat, etiamsi silentii moram usque ad dimidiam horam non producat,

licet eat et redeat in similitudinem fulguris coruscantis? Sic Moyses de consortio divini colloquii, cum clarificato vultu etiam cornua reportat, ostendens quid virtutis, quid fortitudinis de ejus contubernio contraxerit, qui dat virtutem et fortitudinem plebi suæ benedictus Deus. Redit ergo tandem, et revertitur ad se spiritus ille qui longe excesserat supra se, et quod passibile et corruptibile posuerat, quasi impassibile et incorruptibile ad prioris status comparisonem resumit, et in novitatem vitæ resurgit. Quid tibi videtur ad illatam injuriam hilarescere, ad objectam contumeliam non erubescere, de tribulatione gaudere? nonne hoc est in novitate vitæ ambulare, et secundum aliquem modum se ipsum impassibilem ostendere, et suis passionibus non subjacere? Ecce quousque proficiunt qui in hoc lapide requiescunt. Multa sunt quæ de hac materia dici potuissent, si hoc loco dici debuissent et moderatæ digressionis mensuram non excederent. Puto enim hoc novissimum genus lapidum omnium esse dignissimum atque pretiosissimum. Nullum tamen debemus spernere, sed singulos scilicet de singulis quærere, et in unum congregare.

Notandum sane hoc esse primum opus, quod in terra promissionis fieri præcipitur, ut divinorum operum æternum memoriale primo omnium constituatur. Sine hoc enim lapidum cumulo, Dominica illa æternæ hæreditatis promissio nunquam fortiter acquiratur, nunquam secure possidetur. Qui enim beneficiorum divinitus perceptorum obliviscitur, ad majora obtinenda promoveri non meretur.

DE STATU INTERIORIS HOMINIS.

PROLOGUS.

Sero quidem misi quod petenti promisi. Sed necessitatis, non voluntatis, vir amantissime, fuit quod prius non feci quod prius quidem volui, sed multis occasionibus intercurrentibus, propositumque præpeditibus jussionem tuam explere non potui. Unum quod mihi post tam multam promissionis meæ procrastinationem videbatur superesse, statui diuturnæ dilationis dispendia, saltem uberiore debiti fenore recompensare. Inter hæc, amice, amici animum libeat pendere: cui dulce fuit dulcis amici obsequiis diutius inhærere, et, ut suus labor illius voluntati (non audeo dicere utilitati) diutius militaret, compendiosum opus ex industria in longum protrahere. Sumpta igitur occasione scribendi, seu etiam regula dicendi ex illis Isaïæ verbis, quæ meo tibi munere exponi postulasti, quædam de interioris hominis statu diffusius digessi. Deambulantibus itaque, non itinerantis more brevis itineris compendia multiplices evagatione protraxi, non locorum

amœna, sed verborum profunda, sententiarumque sublimia curiosa otiositate, et otiosa curiositate perlustrans simul et admirans. Quis enim merito non miretur vetustatis nostræ statum, sub tam compendiosa verborum brevitate plene comprehensum? Pendite, obsecro, quam congruo ordine, quam miranda ratione prius vitia, postea peccata mystice describantur, ubi et remedium contempus adnectitur, in quibus tribus totius spiritualis corruptionis summa comprehenditur. Triplex vitium, triplex peccatum, triplex remedium: impotentia, ignorantia, concupiscentia. Tria hæc interioris hominis sunt vitia, quæ, cum consensum alliciant, transeunt in peccata. Secundum hoc itaque triplex genus vitiorum est, et triplex genus peccatorum. Alia namque sunt peccata quæ per infirmitatem, alia quæ per errorem contrahimus, alia vero quæ ex sola perversa voluntate ultro committimus. Triplex remedium intelligimus in divinis institutionibus, in divinis comminationibus, in divinis promissionibus.

Hæc itaque novem in paucis Isaiaë verbis hoc eodem ordine, sub summa brevitate comprehenduntur, et miranda ratione ex mystica descriptione designantur, quæ suis in locis plenius exponuntur. Vere aliquid magnum, vere aliquid profundum, imo et saluberrimum esse debuit, quod ex ore Dei sonuit, quod de divino oraculo manavit. Si contemnitur

A humana, nunquid saltem parvipendenda est doctrina divina? Cum vero mea legeris, multa que reprehendenda inveneris, facile mihi apud te veniam impetrabis. Nam, si insipiens factus sum, tu me coegisti. Da veniam, lector; non ego docere præsumpsi, sed petenti amico satisfacere volui.

TRACTATUS PRIMUS.

De statu interioris hominis post lapsum.

CAPUT PRIMUM.

Omne caput languidum, et omne cor mœrens a planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas. Vulnus et livor, et plaga tumens, non est circumligata nec curata medicamine, neque fota oleo (Isa. v). Novit Dominus figmentum suum, nec latere potest summum medicum multiplicitas, seu magnitudo morborum. Ecce describit tibi modum, et magnitudinem morbi, ut scias quid debeas plangere, quid procurare, unde ipsi supplicare. Omne, inquit, caput languidum, et omne cor mœrens, a planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas. Ecce mala innata, audi adhuc et alia: vulnus et livor et plaga tumens. Ecce mala illata; ecce qualia, ecce quanta. Alia innascuntur, alia indignantur. Alia sunt quæ patimur extrinsecus, alia sunt quæ offendimus extrinsecus. Illa generantur ex corruptione propria, ista inferuntur sæpe ex insectatione aliena. Languor, mœror, infirmitas ab intus prodeunt; vulnus, livor, plaga tumens de foris adveniunt. Ad cumulum autem malorum sequitur contemptus remediorum, in quo vere est desperatio ægrotorum. Non est, inquit, circumligata, nec curata medicamine, neque fota oleo. Ecce quantis malis premimur, ecce qualibus incommodis quotidie urgemur. Disce, homo, etsi ab homine dedignaris, disce saltem ab eo qui docet hominem scientiam; disce, inquam, et dole, et dulle tantam molestiam, talemque miseriam. Attende et cognosce magnitudinem morbi, ut anxius concupiscas, attentius requiras, ardentius diligas remedia medici. Vide ergo quomodo secundum qualitatem hominis exterioris describitur tibi status hominis interioris, ut per mala exteriora, quæ, qualia, vel quanta sint non ignoras, discas quid de interioribus timere debeas. Quis enim non videat hoc ad litteram omnino stare non posse? Nunquid aliquando visum, vel auditum est omnium capita languere, vel omnium hominum corda mœrere? Omne, inquit, caput languidum, et omne cor mœrens, a planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas. Quædam hic membra hominis exterioris designantur ex nomine, ut cum caput, cor, pedem audimus nominare, ad ea quæ

D oportet de interioribus nosse compellamur ex his ad interiora aliquam similitudinem contrahere.

CAPUT II.

De tribus principalibus in homine.

Scimus autem quia in humano corpore caput tenet summum locum, pes imum, cor medium et intimum. Caput liberum arbitrium, cor consilium, pes carnale desiderium. Caput tolli corpori supereminet, et liberum arbitrium omni actioni præsidet. Cor medium et intimum locum tenet, et salubre consilium vix de occulto crui, et in secreto inveniri valet. Pes in imo jacet, et carnale desiderium per appetitum infimis inhæret. Liberum arbitrium præsidet omni actioni, imo est appetitui, quia etiam cum male egeris, cum jam foribus peccatum adfuerit, subter te tamen erit appetitus ejus, et tu dominaberis illius. Quid est, erit subter te, nisi sub arbitrio tuo, eo quod quis appetitus in actum non prodeat sine nutu spontaneo et consensu voluntario? Consilium quæritur in secreto, et eruitur ab intimo, eo quod sapientia trahitur de occulto. In imo jacet carnis concupiscentia, quandiu adhæserit pavimento anima mea, quandiu conglutnatus est in terra venter noster.

CAPUT III.

De dignitate liberi arbitrii.

Inter omnia creationis bona, nihil in homine sublimius, nihil dignius libero arbitrio, nihil utilius, nihil occultius salubri consilio, nihil inferius, nihil infirmius carnali desiderio. Quid, quæso, in homine sublimius, quid dignius inveniri potest, quam illud in quo ad imaginem Dei creatus est? Habet sane libertas arbitrii imaginem non solum æternitatis, sed et divinæ majestatis. Quantum putamus in hoc incommutabili æternitati præ cæteris omnibus liberum arbitrium vicinius accedit, ejusque in se imaginem expressius gerit, quod nulla unquam culpa, nulla demum miseria non dicam destrui, sed nec minui poterit? Vultis et majestatis similitudinem in ipsa perspicere, et quomodo ejus imagine impressa sit evidenter agnoscere? Deus superiorem non habet, nec habere potest, et liberum arbitrium dominium non patitur, nec pati potest, quia violentiam inferre ei nec Creatorem decet, nec creatura potest.

Totus infernus, totus mundus, totus denique militiæ cœlestis exercitus in unum concurrat, in hoc unum conjuret, unus ex libero arbitrio consensus in qualicumque re invito extorqueri non valet.

CAPUT IV.

De utilitate consilii.

Sed, sicut hac arbitrii libertate in homine nihil est excellentius, sic et prudenti consilio consultaque prudentia nihil salubrius. Beatus enim homo qui invenit sapientiam, et qui affluit prudentia. Melior est acquisitio ejus negotiatione argenti et auri. Pretiosior est enim cunctis opibus, et omnia quæ desiderantur huic non valent comparari. Nihil autem hoc sapientiæ dono possidetur utilius, nihil invenitur difficilius. Est enim thesaurus absconditus in agro, quia, secundum quod dictum est, *Sapientia trahitur de occulto (Job xxviii)*. Sed quod est hoc occultum, vel quem dicimus hunc esse agrum qui occultat hunc thesaurum? Sapientia enim ubi invenitur, et quis est locus intelligentiæ? Quæramus cum beato Job locum sapientiæ et intelligentiæ, et invenimus eum cum Salomone: *Ego sapientia, inquit, habito in consilio, et eruditus intersum cogitationibus (Prov. viii)*. Quæramus ergo eam quæ habitat consilio apud cor nostrum, quod jam diximus esse consilium. Omni ergo custodia custodi cor tuum, quisquis concupiscens hunc tam desiderabilem thesaurum, ne si nolueris custodire, cogaris cum Propheta plangere et dicere: *Cor meum dereliquit me (Psal. xxxix)*, dolens et deflens, quod interim non habeas ubi debeas thesaurum hunc quærere, vel ubi valeas invenire. Illos, ut arbitror, cor suum reliquerat, et omne eis consilium exciderat, quibus Dominus per increpationem dicebat: *Ephraim columba seducta non habens cor (Ose. vii)*. Recte ergo ipsis dicitur: gens absque consilio et sine prudentia, utinam saperent et intelligerent et novissima providerent! Quanta ergo cautela cor custodiendum est in quo ille thesaurus invenitur, quo nihil ditius, nihil tutius possidetur! Si enim intraverit sapientia cor tuum secundum sapientis testimonium, et scientia animæ tuæ placuerit, consilium custodiet te, prudentia servabit te.

CAPUT V.

De infirmitate carnalis desiderii.

Sed, sicut nihil utilius prudenti consilio, sic nihil inferius, nihil infirmius carnali desiderio, eo quod juxta pedis similitudinem infimum locum teneat, et per delectationem carnis terrenis inhæreat. Quid, quæso, infirmius, quid abjectius, quod nec illis quidem plene resistimus in quibus erubescimus? Quanta, quæso, vilitas, quantave infirmitas, mente quidem consentire legi Dei quia bona est: quotidie tamen videre aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivantem in lege peccati? Vides ex his adhuc quam recte intelligatur per caput liberum arbitrium, per cor consilium, per pedem carnale desiderium?

CAPUT VI.

De principatu liberi arbitrii.

A capite totum corpus regitur, a corde totum vivificatur, a pedibus totum circumfertur. Caput totum regit, et liberum arbitrium omnium quæ in homine sunt regimen et moderamen conditionis jure suscipit. Et, sicut ex his omnibus quæ extra hominem sunt nullum dominum patitur, sic et his omnibus quæ in ipso sunt libertatis suæ dignitate principatur. Si quidem et si aliquis motus in homine contra vel præter hominis voluntatem surgit, sicut nunquam ei nisi ex arbitrii libertate consentit, sic nunquam nisi ex ipsius permissione in actum prorumpit. Imperat sane sæpe motui corporis motus sensualitatis, imperat frequenter et animi affectus non solum sensibus, verum et appetitibus. Nihil tamen horum omnium ad conatus sui exit effectum, nisi ad liberi arbitrii nutum voluntariumque consensum. Principatur itaque omnibus liberi arbitrii ultroneus consensus; quia, secundum sapientiæ documentum, excelso alius excelsior est, et super hos quoque eminentiores sunt alii, et insuper universæ terræ rex imperat servienti. Universæ itaque terræ rex iste imperat; quia, cum per cætera omnia corporis membra motus omnis ei ad nutum deserviat, illud etiam quod solum ei pro voto non obtemperat, sed in magna sæpe contradictione rebellat, potest et præceps ab actu refrenare, et effrenatum gravi ultione percutere, et animositatis ejus audaciam forti castigatione frangere et emollire. Sic itaque nec ipsum ejus potestatem plene effugit quod ei impudenter contradicit, fortiterque resistit. Recte ergo, ut arbitror, capiti assimilatur, quod cæteris omnibus principatur.

CAPUT VII.

De virtute utilis consilii.

Sed idem ipsum corpus cor vivificat quod, ut dictum est, caput gubernat. Nam ut, secundum physicos, de his aliquid loquar, sicut sedem habet in capite spiritus animalis et in hepate spiritus naturalis, sic sedem sortitur in corde spiritus vitalis. Et, sicut per spiritum animale corpus sensitivum et modificatur, et sicut per spiritum naturalem vegetatur, sic per spiritum vitalem vivificatur. Est itaque omnis sensus, omnisque motus voluntarius a spiritu animali, vegetatio autem a spiritu naturali, vita vero a spiritu vitali. Quod autem est corpus sine vita, hoc est opus sine intentione bona. Quælibet ergo actio, quamvis bona videatur, quasi motu judicatur, nisi per consilium ad intentionem bonam animetur. Sicut vita a corde procedit, et se per omnia membra diffundit, sic et intentio bona de consilio surgit, et virtutum opera ad meriti vegetationem animare consuevit. Recte igitur per Sapientem præcipitur: *Omni custodia custodi cor tuum, quia ex ipso vita procedit (Prov. iv)*. Vita ex ipso procedit quando per consilium intentio depravata corrigitur. Nam mors potius quam vita ex ipso procedit, quando ex consilio intentio bona de-

pravatur. Quid enim juvat bonorum operum prolem A
gignere, et eam per intentionis depravationem necare? Et quale, quæso, erit si liberorum nostrorum interfectores conscientia propria nos esse convincit? Alii in ipso proposito ex mala intentione opera sua corrumpunt, alii post exercitia virtutum ad oblationem vanæ laudis a pristina intentione inanescent. Quid illi nisi abortivos fetus faciunt, isti quasi jam natos seu etiam adultos occidunt? Nonne melius est non gignere, quam abortivum facere, satisque utilius prolem non parere, quam vel dormiendo opprimere, vel ex consilio necare? Nonne melius est ut vadam absque liberis quam immolare filios meos et filias meas dæmoniis? Nonne multo felicius est sterilis et quæ non parit, quam filiorum suorum necatores sive misericordia, et comestores B
viscerum hominum, et devoratores sanguinis, et auctores parentes animarum inauxiliatarum? (*Sap. XII.*) Memento semper quia etsi in tuo arbitrio sit viventes occidere, non tamen et æque in tua potestate est mortuos resuscitare. Solus ille hoc potest qui potens est de lapidibus suscitare filios Abrahæ. Sane ad præceptum Domini, vaticinante Filio hominis, ad ossa quæ arida in agro inventa sunt ingressus est spiritus in ea, et vixerunt. Quid, quæso, intelligitur per ossa arida, ossa sine anima, et mortua, nisi fortia opera sine intentione bona, et ob hoc virtutum merito vacua, mercedisque retributione frustrata? Verumtamen quæ ejusmodi sunt ad Domini jussum spiritum accipiunt, et reviviscunt, et ad inspirationis ejus gratiam intentione correcta in C
spem æternæ retributionis revirescunt. Sed quia inventio ex consilio accipit ut recta et bona sit, quasi de corde spiritus procedit, quia ad corporis vivificationem exiens per omnia se virtutum membra diffundit. Recte ergo, ut arbitror, per cor consilium designatur cujus similitudinem imitatur.

CAPUT VIII.

De inquietudine carnalis desiderii.

Sed et illud quod de pedibus diximus, quam carnali desiderio juxta affectum vel appetitum aptetur, facile ostendimus. Sicut enim a pedibus corpus circumfertur, sic a carnali desiderio animus exagitur atque circumducitur. Dum enim animus carnali desiderio illectus, et abstractus, nunc affectum D
suum, nunc appetitum sequitur, nunquam quietus, nusquam tranquillus esse permittitur. Quandiu enim vivit vagus et profugus super terram, quotidie currit post concupiscentias suas, repletusque multis miseris nunquam in eodem statu permanet, dum semper nititur vel apprehendere quod concupiscit, vel effugere quod odit.

CAPUT IX.

De inquietudine humani affectus.

Quis, quæso, digne exponere possit quot modis se affectus humanus variare consuevit? Multis modis se variat, et juxta unamquamque variationis suæ alternationem per multa, et pene per innumera impetum suum relaxat, de uno semper in aliud

PATROL. CXCVI.

tendens, et unum post aliud fastidians, et ad id quod prius despexerat majori sæpe aviditate revertens. Hinc est quod per Salomonem dicitur: *Lustrans universa in circuitu pergit spiritus, et in circulos suos revertitur* (*Eccle. 1*). Recte sane lustrando universa in circuitu pergere dicitur spiritus, quia, uti jam dictum est, per diversa rapitur, et multifor- miter variatur cordis affectus. Nam quoniam nusquam sufficientem delectationem invenit, de uno semper in aliud tendit. Nunc hoc, nunc illud amat; nunc hoc, nunc istud desiderat; et quæ prius amaverat, iterum despicit, et diu multumque desiderata iterum fastidit. Sed sæpe post fastidium ad abjectas concupiscentias suas avidior redit, et in hunc modum in circuitu pergit, et cursum suum in circulum flectit. Sic amor, sic tumor, sic spes, vel dolor, sic cæterorum quilibet affectus per diversa ducitur, multipliciterque variatur. Sed per omnes affectionum suarum motus, monitionumque modos animus semper in circulos suos revertitur, dum circa eandem rem vel similem iterum eodem modo afficitur. Nec illud adeo mirum quod spiritus concitatus, et in unam quamlibet partem impulsus per diversa rapitur, et per varia oblectamenta ad satianda desideria fertur, et quasi universam superficiem terræ lustrando ad consuetas atque antiquas delectationes iterum revertitur. Sed illud valde mirabile, dignumque admiratione quod contrariis sæpe et subito flatibus actus, nunc in istam, nunc in oppositam partem agitur, ita ut quod prius ardentem amaverat, insatiabili postmodum odio persequatur. Est autem hoc elementum quod spiritum, vel aerem nominamus præ cæteris omnibus elementis mutabilius, variisque subjacens passionibus. In momento, in ictu oculi incalcescit, et iterum eadem facilitate refrigescit, intantum ut ab uno ore et pene sub eodem tempore vel tenuiter exhalatus vel fortiter impulsus, nunc calidus exeat, nunc frigidus prorumpat. Sic spiritus ille spiritualis affectusque passibilis facile afficitur, levi que permutatione in contrarias passiones mutatur. Quis nescit quomodo homo ad tenuem spirantis favoris auram totus statim inclinatur ad gratiam, et si ex eodem ore et sub eodem tempore ventus detractionis eruperit, statim affectum in alteram partem flectit, et in odium et in furorem vertit. Mirabile sane imo et miserabile, nobilem illam creaturam ad imaginem Dei creatam, et omni creaturæ prælatam ad modicum verbum, tenuemque flatum, ad linguæ sonitum aerisque ictum, a rectitudinis suæ statu quasi violenter excuti; moxque mirum in modum huc illucque raptari, et turbinis more in vertiginem agitari.

CAPUT X.

De inquietatione carnalis appetitus.

Sic sane et appetitus carnis semper in motu, semper in transitu est, et nunquam in eodem statu permanere potest. Accedit et recedit, crescit atque decrescit, et sic semper recedit atque decrescit ut iterum reseat et crescat; et sic semper redit et cro-

36

scit ut iterum recedat atque decreseat. Verumtamen non eodem discursu vel pari impulsu appetitus quo et affectus animum exagitat vel inquietat. Neque enim ad ventorum similitudinem quotidiana permutatione per multiplices discursus variatur, nec alternis vicibus in contraria contrariis flatibus agitatur, sed fluminis more impetus sui tractum sequitur, donec desiderii effectum consequatur. Non enim momentaneis alter nationibus consuetudinis suæ alveum commutat, ut succedentium desideriorum succedenter pœniteat etiam priusquam id quod concupierat apprehendat. Neque enim concupiscentiæ suæ cursum compescit, vel in contraria divertit, donec desiderium suum satiaverit, sicut affectus qui se variis qualitatibus per momenta singula induit, et impetus sui flatum sub uno sæpe momento in contraria flectit, dum amorem suum sub mira quandoque celeritate in odium vertit. Aliud est enim, varia oblectamenta quærere, et quasi de loco ad locum transire, et postquam satiatus fuerit, alia post alia fastidire, et quasi unum locum post alium deserere, et aliud est cursum suum in contraria flectere, et post pronos decursus in montana redire, quod nec aqua potest, nec appetitus solet facere. Currit tamen semper, et transit, et semper in id ipsum redit, unde et Salomon dicit: *Ad locum unde exeunt flumina revertuntur ut iterum fluant (Eccle. 1)*. Appetitus carnis est abyssus illa magna unde exeunt tot flumina, unde tot surgunt et tam infinita desideria. Videamus ergo locum unde huiusmodi flumina exeunt, locum quo currendo perveniunt. Videamus qua currunt, videamus qua recurrunt. Locus unde carnalis appetitus profluvium exit, necessitas; locus quo tendit, satiatio; via qua transit, voluptas; via qua redit, cupiditas. Locus unde excurrit, est defectus nostri detrimentum; locus per quem decurrit, oblectamentum; locus ad quem percurrit, fastidium; locus per quem recurrit, desiderium. Post multum sane satiatis suæ fastidium, iterum ex magno concupiscentiæ suæ desiderio omnis appetitus ad locum suum, ut iterum fluat, revertitur, quia ad reparanda corporis sui detrimenta voluptatis suæ oblectamenta repetere eadem qua prius necessitate urgetur. Et, sicut omnis aquarum decursus in superficie terræ, et per visibiles meatus pertransit, et item per subterraneos invisibilesque meatus recurrit, sic omnis appetitus per invisibilem actionem desiderii que expletionem paulatim expellitur, et iterum occulta quadam naturæ operatione, vegetatiōnisque motibus ad insolitos consuetudinis suæ reflexus revocatur? Quale, quæso, et quam miserum est sub hac vertigine semper agi, et hac tantæ inquietationis exagitatione semper involvi? Quam expetenda, imo quam detestanda sunt illa desideriorum nostrorum oblectamenta quæ semper et ex defectu generantur, et in fastidium vertuntur. Sed cur nos dicimus ea in fastidium desinere quæ constat semper, Scriptura id attestante, in amaritudine cursum

A suum terminare? *Omnia flumina, ait Scriptura, intrant in mare et mare non redundat (ibid.)*. Scimus quia flumina dulcem faciunt aquam, sicut maria amaram. Quid igitur est flumina intrare in mare nisi omnem delectationem carnalem terminari in amaritudine? Omne ergo flumen mare intrat, quia extrema gaudii luctus occupat. Omnis dulcis in mare decidens in amaram vertitur, quandoquidem risus dolore miscebitur. Omnia flumina in mare feruntur, et omnis aqua dulcis in amaram mutatur, quia oblectamentum, ut dictum est, in fastidium vertitur, et omnis delectatio carnis in amaritudine terminatur. Quia enim humana pravitas bonis suis bene uti nescit vel contemnit, superna iustitia hoc cuique postmodum in flagellum vertit, unde prius injuste delectando deliquit. Sed flumina in mare intrant, et mare non redundat, quia in omni afflictione nostra, quia in omni percussione sua, divina æquitas modum servat, quia in omni eo quod nos ad ultionem vel ad correctionem percutit, iustitiæ metas non excedit. Mare ergo non redundat, quia malitiæ nostræ meritum miseriæ nostræ quantitas non exsuperat. Ex his itaque perpendere licet quomodo nos illi concupiscentiæ pedes, de quibus jam dictum est, seu per affectum, seu per appetitum distrahunt, vel quo sine discursu sui extrema concludunt.

CAPUT XI.

De triplici incommodo hominis.

C Sed quia satis jam dictum esse credimus quid de capite, corde, vel pede sentiamus, videamus nunc quid de huiusmodi interioris hominis membris ex divino documento sentire debeamus: *Omne, inquit, caput languidum, et omne cor mœrens, a planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas (Isai. 1)*. Caput languet, cor mœret, pes cum toto corpore dolet, quia a planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas. Caput, ut dictum est, liberum arbitrium, cor consilium, pes carnale desiderium. Caput ergo languet, quia liberum arbitrium ad omne bonum torpet. Cor mœret, quia malum quod patitur, consilium sicut nec ignorare, sic nec dissimulare valet. Pes cum toto corpore dolet, quia concupiscentiæ malum undique fervet. Capitis languorem ostendere nobis voluit, qui dixit: *Sine me nihil potestis facere (Joan. xv)*. Quid languidius eo quod ad quodlibet bonum per se, et quantumlibet minimum minime potest convalescere? Non enim est volentis neque currentis, sed miserentis Dei. Cor mœret, nam et hoc ipsum consilium docet, quia melius est ire ad domum luctus quam ad domum convivii; profecto homo quanto proficit ad consilium, tanto amplius crescit et ad luctum, eo quod in multa sapientia multa sit indignatio; et qui apponit scientiam, apponit et dolorem. Quanto enim quisque per consilium melius agnoscit malum quod mœretur, tanto vehementius suis pravitatibus indignatur, et quanto perfectius perspexerit malum quod patitur, tanto acriori doloris stimulo urgetur. Pes cum toto

corpore dolet, quia dolorem in singulis membris propria infirmitas extorquet. A planta enim pedis usque ad verticem, ut dictum est, non est in eo sanitas. Quia ergo infirmitas totum possidet, quid mirum si undique dolet: *Non est, inquit Propheta, sanitas in carne mea, non est pax ossibus meis, a facie peccatorum meorum (Psal. xxxvii)*. Quanta attritio, obsecro, ubi nec caro sanitatem, nec ossa possunt habere pacem? Sic et Job percussus est ulcere pessimo, ita ut a planta pedis usque ad verticem non esset in eo sanitas. Quis, quæso, de corporis sui sanitate gloriatur, quando et prophetarum præcipuus de sua infirmitate conqueritur, et vir ille cui non erat similis super terram ulcere pessimo percutitur? Unusquisque enim tentatur a propria concupiscentia abstractus et illectus. Tentatio est vita hominis super terram. In capite itaque languor, in corde mœror, in toto corpore dolor. Omne enim caput languidum, et omne cor mœrens, a planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas. Consideremus itaque, si placet, tria ista quæ posuit, languorem, mœrorem sanitatisque privationem: languor est infirmitas perseverans, totumque corpus enervans. Mœror est dolor intus acrius sæviens, et per lacrymas foras erumpens. Sanitas est integritas naturalis complexionis, humorumque omnium commensuratio proportionalis. Infirmitas autem nihil aliud est nisi sanitatis privatio, integritatisque corruotio.

CAPUT XII.

De infirmitate liberi arbitrii.

Vide ergo quanta vel qualis hujus capituli infirmitas sit, quam languori comparavit. Cum enim, ut dictum est, languor sit infirmitas perseverans, totumque corpus enervans, cur caput languidum dicit, nisi quia ejus defectus totum opprimit, et usque in finem vitæ ad plenum curari non possit? Quam recte languidum dicitur quod per seipsum nunquam ad qualecunque bonum movetur? Quid enim boni faciat ex seipso, quando nec dicere potest Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto? Et quidem movetur sæpe ad bonum, nunquam tamen nisi per Spiritum sanctum. Audistis quam late infirmitas ista se expandat, quæ totum occupat, totumque enervat. Vultis et illud audire, quandiu oporteat sub hoc languore tabescere, maledictionisque sententiam sustinere? *Donec revertaris, inquit, in terram de qua sumptus es (Gen. iii)*. Sed quomodo, inquis, conveniunt tanta libertas cum tanta infirmitate, vel tanta infirmitas cum tanta libertate? Profecto aliud est esse liberum, aliud est esse robustum, et liber et infirmus esse potes, sicut econtra, et sanus et servus esse potes. Qui sanus et robustus est, multa et magna facere potest. Sed qui liber est, ad aliquid cogi nisi injuste non potest.

CAPUT XIII.

Quid sit libertatis vel quid potestatis.

Non autem arbitrium hominis idcirco liberum dicitur, quia promptum habeat bonum vel malum

A facere, sed quia liberum habet bono vel malo non consentire. Posse quidem facere malum, est infirmitatis; posse facere bonum, est potestatis, neutrum autem libertatis. Libertatis vero est quod consensus ejus extorqueri vel cohiberi non potest. Potest enim consentire vel non consentire aspirationi divinæ, similiter et suggestioni diabolicæ. Utrumque quidem ex libertate, neutrum autem oportet ex necessitate. Aliud itaque est habere libertatem, et aliud est habere potestatem. Libertatis est quod ad aliquid volendum cogi non potest; privatio autem potestatis quod ad aliquid boni faciendum sufficiens non est. Potestatem itaque promerendi, peccando amittere potuit, libertatem vero arbitrii sicut nunquam non habuit, sic nunquam non habebit; quia nunquam, ut superius jam dictum est, qualicumque peccato vel pœna amitti vel minui poterit. Amisit itaque potestatem, non libertatem. Sed qualem, inquis, potestatem? Audi qualem accepit, et intelliges qualem amisit. *Omnia, inquit, subjecisti sub pedibus ejus, oves et boves universas, insuper et pecora campi, volucres cœli et pisces maris, qui perambulant semitas maris (Psal. viii)*. Vultis autem nosse quomodo sit hæc sententia in contrarium versa, qualiterque indulta potestas sublata? Attende quomodo ab his modo premitur quibus antea præponebatur: *Devorabunt eos, inquit, aves morsu amarissimo, dentes bestiarum immittant in eos cum furore trahentium super terram, atque serpentium (Deut. xxxii)*.

CAPUT XIV.

De potestate liberi arbitrii ante peccatum.

Quære, obsecro, in microcosmo, nam et sic dictus est homo; quære, inquam, in microcosmo, hoc est in minore mundo; quære in corde humano quid sit illud quod ad imaginem et similitudinem Dei formatur, quod aliis omnibus dignitatis suæ privilegio præfertur, cujus pedibus cætera omnia subjiciuntur, et invenies, ut arbitror, nihil aliud quam liberum rationalemque consensum de quo hoc rectius intelligatur. Hujusmodi namque consensus cur non recte dicatur ad imaginem, et similitudinem Dei factus, in quantum liber ad imaginem, in quantum rationalis ad similitudinem. Illic omnia sibi subjecta ante prævaricationem habuit, et omnino in sibi subjectis nihil contradictionis invenit, quandiu se superiori sponte subjecit, sed debitam obedientiam quam suo superiori exhibuit ab inferioribus accepit. Nihil quod in homine erat ejus imperio contradicebat. Omnia gubernabat, omnia disponebat, omnibus imperabat. Nihil movebatur contra ejus voluntatem, nihil præter ejus voluntatem. Omnis motus corporeus, omnis sensus, omnis appetitus, omnis affectus, omnis cogitatus ad ejus nutum movebatur, dirigebatur, refrenabatur, reprimebatur. O quam sublimis potestas! O quam potens sublimitas, imperare bestiis terræ, volucres cœli et pisces maris sub potestate habere! O dignitas sublimitatis! O sublimitas potestatis, tot volatus avium, tot discursus bestiarum, tot natatus piscium, in tot studiis,

tot exercitiis, tot oblectamentis sublimium, investigationum, multiplicium affectionum, variarum voluptatum, sub arbitrii sui jure possidere, et pro voluntate disponere, et ad imperii sui nutum inclinare!

CAPUT XV.

De privatione primæ potestatis.

Sed jam prævaricator hunc tantæ obedientiæ famulatum amisit, quia debitæ servitutis reverentiam suo Creatori exhibere contempsit. Nam, accipiens armaturam zelus Creatoris armavit creaturam in ultionem inimicorum, et pugnat pro illo orbis terrarum contra insensatos. jam leo rugiens circuit quærens quem devoret, et catuli leonum rugientes ut rapiant, sævit draco cum furore trahentium super terram, atque serpentium. Vultis nosse quomodo nunc prævaricatorem ex prævaricationis suæ merito, juxta verbum Domini, devorent aves morsu amarissimo? *Cogitationes mee, inquit, dissipatæ sunt torquentes cor meum (Job xvii)*. Dentes bestiarum Propheta timebat, cum pro his Domino supplicabat: *Salva me ex ore leonis, et a cornibus unicornium humilitatem meam (Psal. xxi)*. Sciebat sane, quia stultum interficit iracundia, et parvulum occidit invidia, nec experto latere poterat quam timenda esset talium bestiarum sævitia: *Turbatus est, inquit alibi, a furore oculus meus (Psal. vi)*. Sed mirum in modum, juxta humanæ industriæ usum, idem Propheta bestias domabat ad venationem, et edomitis bestiis indomitas venabatur ad mortem: *Rugiebam, inquit, gemitu cordis mei (Psal. xxxvi)*. Ecce quomodo rugitus gementis suffocabat rugitum prius furentis. Ecce quid contradictionis, ecce quid rebellionis prævaricator invenit in regno quod prius pacatum et tranquillum possedit. Potestatem itaque pristinam perdere, acceptumque regnum amittere potuit, recuperare autem vel retinere nunquam poterit nisi ex ejus munere qui potens est suscitare de pulvere inopem, et de stercore erigere pauperem, ut sedeat cum principibus, et solium gloriæ teneat. Siquidem Domini est regnum, et ipse dominabitur gentium. Novit hoc qui dixit: *Tua est potentia, tuum regnum, Domine. Novit et Propheta quod ipse sit dominator Dominus, et in manu ejus honor, et imperium, et cui voluerit dabit illud, et idcirco ei humiliter supplicat, ut suum sibi regnum restituat, cum dicat: Da imperium puero tuo (Psal. lxxxv)*.

CAPUT XVI.

De recuperatione primæ potestatis.

Hoc quotidie regnum paulatim et per partes in suis electis Rex regnum restituit, nunquam tamen in hac vita ad eam pacem vel securitatem quam ante peccatum homo in paradiso habuit, eo quod languor capitis ad plenum curari non possit, et liberum arbitrium primi status vigorem perfecte recuperare nequiverit. Itaque liberum hominis arbitrium, quod ex seipso nihil boni potest, incipit posse quando, quantum voluerit ille qui omnia

potest. Quæ enim impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum. Incipit ergo posse ex divino adjutorio quod non potest de seipso, et quod jam non potest per naturam, accipit bonum posse per gratiam. Quotidie crescit ad bonum, quotidie roboratur contra malum. Crescit ad bonum, ita ut jam in potestate consistens, et habens sub se milites, possit dicere huic: *Vade, et vult; et alii: Veni, et venit; et servo suo: Fac hoc, et facit. Roboratur et æque contra malum, ita ut jam non regnet peccatum in hoc mortali corpore, sæpe autem a Deo, ut jam sibi illud dictum, credat. Absque imperio tuo non movebit quisquam manum, aut pedem in omni terra Ægypti. Et quantum hoc esse putamus omnes rebelles animæ motus posse reprimere, et ab actu cohibere, quamvis necdum possit omnes perfecte delere, et regnum suum ad plenam pacem reformare? Quamvis itaque non possit omnes pacis adversarios exstinguere, nec omnium manus, vel pedes truncare, magnam tamen erit, si nulli liceat sine ejus imperio manum, vel pedem movere, et potest qui hujusmodi est veraciter psallere: *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus (Psal. ii)*. Itaque liber ille arbitrii consensus totius terræ, tot cogitationum, tot affectionum, appetituum, sensuum, imperator et Dominus, non potest interim omnia scandala de regno suo auferre, nec plenam perpetuamque pacem poterit firmare. Sed cum venerit quod perfectum est, et evacuabitur quod ex parte est, cum novissima destruetur mors in victoriam, tunc procul dubio supra modum multiplicabitur ejus imperium, et pacis ejus non erit finis. Tunc demum dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum, in diebus illis salvabitur Juda, et Israel habitabit confidenter, eo quod non sit qui exterreat.*

CAPUT XVII.

De perturbatione internæ pacis et conflictatione virtutum cum vitiis.

Sed quandiu caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem, non potest rex ille qui et spiritualibus et carnalibus concupiscentiis præsidere et præcipere debet, invenire plenam pacem perpetuamque securitatem. Hinc est quod ille princeps populorum (liber videlicet animi consensus) invenit in regno suo tot contradictiones, tot rebelliones, tot conflictationes, tot disceptationes, secundum quod cogitationes cogitationibus contradicunt, et affectiones affectionibus resistunt, et contrarii motus contrariis motibus occurrunt, et surgit gens contra gentem, et regnum adversus regnum, et insurgunt sæpe boni contra malos, dividuntur contra semetipsos, et facit Dominus concurrere Ægyptios adversus Ægyptios: imo, quod his omnibus est mirabilius, boni insurgunt contra bonos, et pugnat vir adversus fratrem suum, et vir contra amicum suum, civitas adversus civitatem, et regnum adversus regnum, et unusquisque carnem

brachii sui vorabit, Ephraim Manassen, et Manasses A
Ephraim, simul ipsi contra Judam.

CAPUT XVIII.

Quomodo vitium vitio resistat.

Quis nesciat quam gravis sæpe contentio et quam
longa fiat disceptatio inter avaritiam et gulam,
non dicam de talento, sed de uno solo nummo,
cum quod una vult expendi, altera præcipit reser-
vari. Sic sæpe superbia luxuriæ adversatur, et una
ab altera vehementer inestatur, et multoties malum
luxuriæ compescitur, ut mens elata habeat unde
gloriatur. Quam multa sunt quæ prohibet tenacia,
quæ tamen præcipit, et prævalet vana gloria. Et in
his omnibus dividitur regnum adversus semetipsum.
Quis tamen ignorat quam sæpe hoc fiat, ut cum
superbiæ superbia obviat, ut una alteri cedat, etiam B
hoc ipsum quod superbia vincitur, superbiæ mili-
tare convincitur? Sic sæpe superbiæ exuvias abji-
cimus, et de humili habitu amplius intumescimus.
Sic honoris sublimitas contemnitur, ut de honoris
contemptu quanto occultius, tanto altius sublime-
mur. Sed cum videris in hunc modum Ægyptios
adversus Ægyptios concurrere, noli mirari, neque
timere, sed scito quia prope est desolatio ejus.
Omne enim regnum in seipsum divisum desolabitur,
et domus supra domum cadet. Cum ergo audieritis
prælia, et seditiones, et opiniones bellorum, nolite
terreri. Nam ille manu fortis qui de cælo venit,
rex fortis et potens in prælio, non venit pacem
mittere in terram, sed gladium. Venit enim separare
patrem adversus filium, et filium adversus pa- C
trem suum : et juste quidem, eo quod bonus pater
gignat sæpe malum filium, et filius bonus multoties
habeat patrem malum. Cum enim mens de turpi
delectatione confunditur, et humiliatur, et de tali
parente humilitas nascitur, recte talis proles ad-
versus talem patrem separatur. Similiter, cum
casus superbiæ gignit, recte prolem suam talis
parens detestatur et odit, et se adversus eam divi-
dit et juxta hunc modum pugnat sæpe vir adversus
fratrem suum, et vir contra amicum, et inimici ho-
minis domestici illius.

CAPUT XIX.

Quomodo virtus virtuti contradicat.

Sed ad hujus magnæ, et tantæ admirationis cu- D
mulum illud accedit, et nescio quid magni prodigii
portendit, quod etiam contentio fit inter discipulos,
et boni contendunt contra bonos, et fit magna con-
tradictio, et vehemens disceptatio inter ipsos : et
aliud sæpe loquitur justitia, et aliud loquitur
misericordia, et quod dicitur ab una, contradici-
tur ab alia, et fit inter hujusmodi concives cæli
contentio dura, et eandem frequenter culpam
quam jubet justitia puniri, misericordia mandat
ignosci, nec patitur justitia sæpe, vel parum quid
se a suo rigore relaxari, nec sustinet misericordia
vel minimum quid a sua se lenitate deflecti. Sed
imperat hæc ulcisci totum, illa nititur ad totum in-
dulgendum, et unaquæque transgreditur possessio-

nis suæ terminum, et molitur occupare alterius
prædium, et contra instituta diviniæ sanctionis, et
contra regulam discretionis non sinunt sibi dividi
terram in funiculo distributionis. Juxta hunc itaque
modum dividuntur sæpe boni contra bonos, et in-
surgunt alii contra alios, et scinditur regnum Israel-
in duas partes, et concitant inter se sæpe prælia, et
seditiones, et nunquam in hac vita, quocumque
statu, quocumque profectu invenitur firma pax,
aut plena requies. Sed unde, quæso, ista in corde
humano multiformis altercatio, et influita conten-
tio, nisi de languore capitis, et defectu native vir-
tutis, et privatione antiquæ potestatis? Manet enim
usque hodie omne caput languidum, et quamvis
arbitrium hominis vere sit liberum, perseverat
tamen infirmum, nec potest curari ad plenum, do-
nec mortale hoc induerit immortalitatem, et cor-
ruptibile hoc induerit incorruptionem. Quomodo
enim non habet interior ille homo noster caput
languidum, quod per seipsum nunquam vel erigitur
ad modicum, vel modicum sustinet etiam cum fue-
rit diviniæ opitalationis manu sublevatum? Nun-
quam enim ad bonum, nisi aliena manu, erigitur,
et absque mora ad se, seu etiam sub seipsum rela-
bitur, cum sublevantis manus subtrahitur.

CAPUT XX.

De gratia et natura.

Sed nunquid, inquis, potuit homo aliquid boni
de seipso etiam ante peccatum, et cum adhuc esset
in paradiso? Quid enim habuit quod non accepit?
Nihil sane habuit quod ab alio non accepit, et
nihil omnino potuit nisi ex eo et secundum id quod
accepit. Sed alia potuit ex natura, et alia potuit ex
gratia. Alia namque bona naturæ, et alia sunt dona
gratiæ. Verumtamen et hæc, et illa constat esse ex
gratia : nam ex gratia utique est ipsa natura. Prima
itaque bona ex gratia prævenienti. Secunda autem
bona ex gratia subsequenti. Recte ergo et præve-
niens, et subsequens potest dici gratia; sed illa
prima, ista secunda. Sed consuetudo habet com-
mune nomen uni specialiter attribuere, et ejus si-
gnificationem circa unius tantum designationem
refringere, et secundum gratiam ex usu, gratiam
vocare. Nam primam gratiam vocamus potius natu-
ram quam gratiam. Cum ergo dicimus hominem
ante peccatum aliquid boni potuisse per seipsum,
nihil aliud dicimus quam potuisse per naturale bo-
num. Sic cum negamus eum aliquid boni posse ex
seipso, subintelligimus eum jam nil boni posse ex
solo naturali bono. Sed nunquid dicemus eum nil
boni potuisse ex natura (hoc est prima gratia) ante-
quam natura esset corrupta? Sed si aliquid boni
potuisset, ex ipsa conditionis suæ natura accepit,
hoc est quod peccando amisit. Amisit itaque pote-
statem, non autem libertatem. Nam bonum posse,
est vere posse, sicut cogi non posse, est vere lih-
rum esse. Si enim ad bonum seipsum ad malum ab alio
cogi posset, jam omnino liber non esset; et si bo-
num facere vel malum declinare posset, non solum

liber, sed et potens esset. Sed si etiam eum ante peccatum aliquid boni sine adjuncta gratia potuisse negamus, tamen non mediocrem faciendi boni possibilitatem peccando amisisse negare non possumus. Quod enim per gratiam potuit, vere potuit; et quod magna per gratiam potuit, magna possibilitas fuit.

CAPUT XXI.

De integritate gratiæ ante peccatum.

Attende ergo qualem gratiam accepit, et quantum per illam potuit, et tunc intelliges quid potestatis amisit. Sane absque dubio, et sine omni contradictione sufficientem gratiam habuit ante peccatum, non ad omne bonum faciendum, sed ad omne debitum solvendum, et ad omne malum cavendum. Quanta, quæso, hæc potestas ad bonum, et contra malum fuit quam ex cooperante gratia habuit? Quis gloriatur se hanc possibilitatis integritatem recuperasse, vel præsumat se posse in hac vita recuperare? Quis, inquam, gloriatur se vel totum fecisse quod oportuit, vel totum non fecisse quod non licuit? Quando, quæso, poterit homo omne debitum solvere qui, secundum sententiam Job, non potest respondere unum pro mille? Sed et illud scimus, quia in multis offendimus omnes, et si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est. Gratiam itaque (sed gratis) recuperare potest, et in recuperata gratia quotidie crescere potest. Verumtamen primæ possibilitatis integritatem recuperare non potest. Et si majorem gratiam juxta aliquid recuperare possit, integrans tamen in hac vita habere non poterit. Puer semel truncatus majus corpus habere potest, integrum autem omnino habere non potest: gratiam sane integram veraciter tunc haberet, si ad omne debitum solvendum, et omne illicitum cavendum sibi sufficeret: Sed, secundum Salomonis scientiam, non est justus in terra, et qui non peccet (Eccle. vii). Integram itaque gratiam recuperare non potest, nec ad primæ possibilitatis integritatem post corruptionis suæ malum proficere potest, eo quod caput languidum sit, et infirmitas ejus plenam curationem non recipit.

CAPUT XXII.

De stabilitate gratiæ ante peccatum.

Huc accedit quod gratia quam homo semel accepit ante peccatum, juste subtrahi non potuit. Quam etsi præter meritum acceperat, sine culpa tamen amittere non debebat. Nunc autem omni hora potest juste subtrahi, quia nunquam potest homo sine culpa inveniri. Et, sicut non potest per se semel amissam recuperare, sic quidem gratis recuperatam non potest nisi ex aliena tutela custodire. Vide ergo quantum sit inter primum statum et secundum, inter illum videlicet qui fuit ante peccatum, et hunc qui est post hominis lapsum. Primo habuit gratiam integram et stabilem, nunc autem nec integram nec stabilem. In futura autem vita (postquam absorpta fuerit mors in victoria) habebit non solum stabilem,

sed etiam immobilem. Stabilem enim ante peccatum gratiam habuit, quia semel acceptam semper servare potuit. Sed quod immobilem non habuerit, patet ex eo quod eam postmodum amisit. Sed tunc eam immobiliter possidebit, cum eam uberius amittere non poterit. Nunc autem quoad in corpore peccati mortaliter vivimus, non dicam immobilem, sed nec stabilem habere possumus. Sæpe negligentibus et torpentibus nobis ultro offertur, et sæpe multis et magnis conatibus nostris subito et inopinate subtrahitur. Quoad ergo gratiam amissam ad antiquam integritatem vel stabilitatem reparare non possumus, virtutem mentis ad primi vigoris firmitatem non reparamus, et acceptam primæ possibilitatis potestatem in bono ex integro non recuperamus, et languorem capitis in qualicumque virtutum profectu ex magna parte necessario sustinemus. Manet itaque infirmitas cum libertate, et libertas cum infirmitate, intantum ut neutra præjudicet alteri, nec infirmitas libertati, nec libertas infirmitati; quia, nec infirmitas minuit libertatem, nec libertas aufert infirmitatem. Cum igitur legis vel audis liberum arbitrium esse captivum, nihil aliud intellige quam infirmum, et nativæ possibilitatis virtute privatum, quod admonere nos voluit qui hoc designat per caput languidum. Alioqui contrariis assertionibus sibi ipsis contradicant et seipsum convincunt, qui hominis arbitrium et liberum vocant, et captivum affirmant. Sed forte qui captivum dicunt, pro parte hoc intelligi volunt, eo quod ex parte sit liberum, et ex parte captivum. Sed quis nesciat quia, si mille dominos haberem, et uno solo adhuc premente, cæteris omnibus libertate donarer (utpote qui adhuc Dominum haberem), liber utique recte dici non possem. Constat itaque quod hominis arbitrium liberum dici non possit, si vel ex parte libertatem amisit.

CAPUT XXIII.

De tribus gradibus libertatis, et quod summam libertatem habeat homo.

Sed si diligenter attendimus, puto quia invenimus hominem non modum libertate non carere, sed magnam (imo summam) libertatem possidere. Primus siquidem libertatis gradus est nulli coactioni subjacere. Secundus autem nulli subijci debere. Tertius vero (et ipse summus) nulli penitus subijci posse. Quomodo ergo arbitrium hominis vere (imo summe) liberum non est, quod sua libertate nulli vi, nulla potestate privari potest. Nam hoc, nec creatura valet, nec Creatorem decet. Sed quomodo vel Creator hoc potest qui nihil quod non decet facere potest? Si igitur nulla violentia arbitrium potest sua privare libertate, constat illud summam libertatem habere. Nihilominus tamen, ut superius monstratum est, voluntas voluntati contradicit, et voluntas voluntati resistit, et alia ab alia impugnatur, et nunc hæc, nunc illa captivatur. Sed in hujus congressionis certamine, sicut voluntas est quæ oppugnat et voluntas quæ oppugnatur, sic voluntas est quæ

superat et voluntas quæ superatur. Sed in his omnibus manet libertatis integritas quia semper triumphat voluntas. Hæc itaque arbitrii libertas nec in bonis major, nec in malis est minor, quæ nec per peccatum minuitur, nec per meritum augetur. Quæ enim in omnibus summum gradum obtinet, sicut nec crescere, sic nec decrescere habet. Sed, sicut est miranda arbitrii libertas ab alia cogi non posse, sic miseranda prorsus infirmitas in seipso ad omne bonum torpere. Quia igitur in homine illo interiori inter naturalia bona nihil hæc libertate dignius, nihil sublimius invenitur, recte per caput designatur. Et quia, cum assignata infirmitate omnis homo vivit et moritur, congrue sane languori comparatur.

CAPUT XXIV.

De ignorantia boni et mali.

Omne, inquit, caput languidum, et omne cor mœrens. Et juste quidem; quandiu caput omne languet, omne etiam cor mœret. Dolor siquidem capitis est sufficiens causa doloris. Si igitur cor habemus, si omnino excordes non existimus, nisi omni consilio destituti simus, tantum malum dissimulare nec possumus, nec debemus. Si enim per cor, ut dictum est, consilium recte intelligi debet, qui hujusmodi cor habet, dolore carere non valet, quia malum quod in se videt, sine dolore non sustinet, imo quanto melius agnoscit, quanto consultius agit, tanto amplius plangit. Qui enim apponit scientiam, apponit et dolorem. Debet autem dolor noster et acrius nos urgere intus, et apparere exterius. Intus ad remedium, foris ad exemplum. Nam, uti jam dictum est, mœror est dolor intus acrius sevens, et per lacrymas foras erumpens. Si ergo columba seducta et non habens cor omnino non sumus, si absque consilio et sine prudentia non existimus, probemus in opere quam vere dolemus in corde, et appareat exterius quid patiamur intrinsecus. Ut autem inde dicam quod sentio, in his verbis causam pro effectu positam existimo. In eo enim quod dicitur omne cor mœret, effectus ex causa, ut arbitror, tacite innuitur. Sed cum causam pro effectu positam invenimus, magis quid ex ipso sit, quam quid ipsum sit, quod ponitur per expositionem vel diffinitionem quærere debemus. Secundum hæc itaque considerationem, quid aliud est mœror, nisi lacrymarum effusio, visusque hebetatio? Assidua enim lacrymarum effusio aciem oculorum corrumpit, et citius caligare facit. Recte ergo dicitur, quia omne cor mœret, quia ad omne consilium rationis acumen habet. Hinc est illud Sapientis præceptum, vel documentum: *Noli inniti prudentiæ tuæ (Prov. 11)*. Ignorat enim homo quid conducat sibi in vita sua numero dierum peregrinationis suæ, et tempore quod velut umbra præterit. Nisi enim interior ille oculus caligaret, toties procul dubio in veritatis iudicio minime erraret. Unde, quæso, contraria consilia tam sæpe, tamque diversæ sententiæ, non dicam de diversis, sed de uno eodemque corde, et

A pene sub eodem tempore? Unde, inquam, nisi de cordis caligine, et veritatis ambiguitate?

CAPUT XXV.

De gemino errore iudicii.

B Duobus autem modis in iudicii nostri examine peccamus, dum adhuc frequenter sub tantæ ambiguitatis nubilo viam carpinus. Erramus enim modo in discernenda qualitate, modo in examinanda quantitate. Qui dicit bonum malum, vel malum bonum, in rerum qualitate errat; et qui dicit quod majus est esse minus, et quod minus est esse majus, in quantitate peccat. Qualitas operum profecto eos sefellera, quos Propheta arguebat, cum diceret: *Væ qui dicitis bonum malum, et malum bonum, ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, et dulce in amarum (Isa. v)*. In quantitate examinatione error ille esse deprehenditur, qui per Prophetam redarguitur, cum dicitur: *Mendaces filii hominum in stateris, ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum (Psal. lxi)*. Ad hoc sane aliquid in statera appenditur, ut ejus quantitas non ignoretur. Sic auri, sic argenti pondus quærimus, ut eorum pretium recte æstimemus. Sed nemo in statera mendax esset, si nemo alium deciperet, si nemo ab alio deceptus fuisset, hinc est illud quod per sapientem dicitur: *Statera dolosa pondus, et pondus, utrumque abominabile Deo (Prov. xx)*. Quo contra in lege præcipitur: *Sit justus modius, æquusque sextarius (Levit. xix)*. Hinc est quod filii Israël, cum promissam hæreditatem accipiunt inter se, illam in funiculo distributionis dividunt, ut unaquæque virtus in sua actione justæ æquitalis mensuram teneat, et recto discretionis metas minime excedat. Quis mihi inveniat hominem, qui nunquam erret in æstimatione qualitatis aut quantitatis, qui nunquam circumveniatur a negotio perambulante in tenebris? Optimus negotiator, qui in æstimanda rerum qualitate vel quantitate nunquam valeat falli, nunquam velit fallere. Sed quando hoc poterit homo involutus tenebris, habitans in regione umbræ mortis? Impossibile sane est hoc omni homini, quandiu tenebræ sunt super faciem abyssi, donec ille, qui dixit de tenebris lumen splendescere, emittens lucem suam, et veritatem suam, incipiat lucem a tenebris dividere, et fiat vespere, et mane. Emissa namque et accepta intelligentia veritatis, incipit statim homo videre lucem a tenebris, et discernere primo quidem bona a malis, et mala a bonis; postea autem bona a melioribus, et mala a peioribus; tandem vero meliora ab optimis, et peiora a pessimis. In hunc sane modum, secundum Sapientis sententiam, semita justorum quasi lumen procedit, et crescit usque ad perfectum diem (*Prov. iv*). Impleturque quod dicitur: *Et educet quasi lumen justitiam tuam, et iudicium tuum tanquam meridiem (Psal. xxxvi)*. Lumen acceptum paulatim procedit, usque ad perfectum diem exrescit, quando accepta veritatis intelligentia paulatim proficit, et quandoque usque ad plenam discretionem pertingit. Alius, inquit Apostolus, *judicat*

inter diem et diem, et alius judicat omnem diem (Rom. xiv). Quale putas Dei donum dare, iudicium facere ei qui Filius hominis est? et primum quidem est, ut sciat homo iudicare inter diem et noctem, ultimum autem (et hoc ipsum summum) ut sciat iudicare omnem diem. Dehemus itaque certis quibusdam cognitionis gradibus ascendere, si volumus ab hoc infimo ad summum illud ascensionis culmen pertinere.

CAPUT XXVI.

De quinque gradibus discretionis.

Primum itaque est, uti jam diximus, iudicare inter diem et noctem; secundum autem inter noctem et noctem; tertium vero inter diem et diem; quartum, est, iudicare omnem noctem; quintum, iudicare omnem diem. Inter diem et noctem iudicamus, quando bona a malis segregamus. Inter noctem et noctem iudicat, qui a malis pejora, a peioribus pessima discernere non ignorat. Similiter inter diem et diem iudicare, est ex bonis meliora, ex melioribus optima eligere. Omnem noctem dijudicat, qui unum quoddam vitium digna examinatione pensat. Omnem item diem iudicare est, unamquamque virtutem juxta propriam dignitatem æstimare. Quisquis autem hæc quinque veræ discretionis, utilisque cognitionis talenta meruit de Domini largitate percipere, studeat operari in eis, et lucrari alia quinque, ut veritatis imago, quæ ex inspirante gratia impressa est cognitioni, per humanam industriam et cooperantem gratiam imprimatur et affectioni. Alioquin melius est regulam veritatis non agnovisse quam cognitam spernere. Ex acceptis ergo talentis dignum quidem lucrum facimus, et quasi ex quinque talentis alia quinque acquirimus, si juxta regulam cognitæ discretionis studeamus informare qualitatem nostræ affectionis. Studeamus ergo diligere quæ diligenda cognovimus, et quæ dilectione nostra digna non sunt, minime diligamus. Sed nec hoc nobis sufficere debet ascendisse virtutis hunc gradum primum, nisi ascendamus et secundum, et de secundo ad tertium. Quæ igitur in malis deteriora sunt, majori odio persequamur, et quæ in bonis meliora sunt, arctiori dilectione amplectamur, et per secundum ad tertium virtutis gradum nos ascendisse gratulemur. Sed possumus absque dubio quod minus est minus diligere, et quod melius est magis amare, et tamen in utriusque dilectione congruum modum minime servare. Similiter et in contrariorum reprobatione contingit sæpe simili ignorantia peccare. Studeamus ergo per quartum gradum ad quintum ascendere, ut sciamus in omni malo vel bono, odii vel amoris congruam mensuram servare.

CAPUT XXVII.

Quod discretionis gratia modo datur, modo subtrahitur.

Miraris fortassis quomodo concordet præmissa illa prophetica sententia cum hac assertionem apostolica. Quomodo enim veraciter dicitur omne cor mœrere, et ex mœrore caligare, si vere invenitur qui

A possit omnem diem iudicare? An forte quia dictum non est omni tempore mœret, quamvis dictum sit omne cor mœret, utrumque recte intelligi valet? Est enim tempus flendi, et est tempus ridendi. Siquidem ad vespere demorabitur fletus, et ad matutinum lætitia. Vespertinum tempus, tempus est tristitiæ; matulinum tempus, tempus est lætitiæ. Illud est tempus flendi, istud est tempus ridendi. Tempus caliginis, tempus est mœroris; tempus lucis, tempus est exsultationis. Novit hoc, qui dixit: *Quod mihi in gaudium esse potest, qui in tenebris sedes, et lumen cæli non video? (Tob. v).* Quare ergo omne cor mœret, nisi quia nullum cor perpetuum diem hic habet, quia lumen cæli semper præsens habere non valet? Oritur enim sol, et occidit, et ad locum suum revertitur, quia veritatis intelligentia modo datur, modo subtrahitur, et post subtractionem iterum eadem, quæ prius gratia recuperatur. Quid ergo mirum, si omne cor mœret, quando necessarias tenebras hujusmodi alternantium vicissitudinum sustinet? Quando in terra vivimus, quando in terra sumus, has temporum vicissitudines necessario sustinemus. In cælo, dies sine nocte; in inferno, nox sine die; in terra, nec nox sine die, nec dies sine nocte. Itaque in cælo gaudium sine perturbatione; in inferno dolor sine consolatione; in terra nec dolor sine spe, nec gaudium sine timore. In summo locus semper ridendi; in imo locus semper flendi; in medio tempus ridendi, et tempus flendi. Risus enim dolore miscebitur, et extrema gaudii luctus occupat. Necessè ergo habet omne cor ut doleat, ut luceat, donec tenebras suas plene evadat, donec solium gloriæ teneat, et fiat thronus ejus sicut dies cæli. Quid ergo mirum, si ille etiam dicatur lugere, qui potest omnem diem iudicare, eo quod non possit semper diem habere?

CAPUT XXVIII.

De duobus gradibus deliberationis.

Sed si adhuc diligentius consideremus quid sit iudicii vel quid sit consilii, inveniemus quia sæpe consilium titubat, etiam ubi iudicium stat; et quia ubi consilium caligat, ibi sæpe iudicium clare considerat. Sicut autem superius diximus, per cor consilium intelligimus; vide ergo utrumnam consilium caligare possit etiam ibi, ubi iudicium certum fuerit, ut recte dicatur omne cor mœret, quamvis inveniatur qui omnem diem iudicet. Aliud est discutere quid sit bonum vel malum in se, et aliud est deliberare quid expediat vel non expediat cuique. Illud est iudicii, istud est consilii. Sicut enim non omnes omnia possunt, sic nec omnibus omnia expediunt. Sæpe enim quod in se est majus bonum, quibusdam expedit minus; et quod in se quidem est minus, magis tamen expedit aliquibus. Fit namque sæpe ut quod alii est cumulus damnationis, alii sit occasio salutis, et quod quibusdam est augmentum coronæ, sit aliis causa ruinæ. Quam multos videmus de sublimi graviter corruisse, qui in inferiori gradu solebant, vel poterant fortiter stare. Quam multos

videmus in virtutum ascensu, religionisque propectu firmos gressus figere, multumque properare, qui in sæcularis conversationis planitie sequiter ibant, et sæpe cadebant. Idcirco ignorat homo quid sibi conducatur in vita sua, numero dierum peregrinationis suæ, et tempore quod velut umbra præterit. Hæc sane est causa cur omne cor mœret, cur consilii oculus caligat etiam in eo qui omnem diem iudicat. Vultis tandem apertius nosse quam multa potest iudicium, quæ tamen minime potest consilium? Quam multa, quæso, invenimus de quibus indubitanter affirmare audentur quia sunt bona, et item quam innumera reperimus de quibus minime dubitamus, quod veraciter sint mala. Inveni mihi unum aliquem, qui mihi unum aliquid ostendat quod ejusquam mali causa fieri nequeat. Quid, quæso, tam bonum quod non possit fieri casus occasio, vel quid, quæso, tam malum quod fore nequeat cautelæ communitio? Ecce quomodo omne cor ad omne consilium nutat, ecce quomodo omne consilium ad omnem providentiam caligat, ut recte dici debeat, quia omne cor mœret, ut ex mœrore innuat caliginem quam sustinet. Vides certe quia facilius est iudicare quid liceat, quid non liceat, quam eligere quid expediat. Illud est discretionis, istud deliberationis; illud iudicii, istud consilii. Alia itaque est illa scientia, et longe aha ista secunda. Alia itaque sunt talenta cognitionis primæ, atque alia sunt talenta cognitionis secundæ; utraque rara, utraque preciosa. Secunda tamen multo rarior quam prima. Sed quamvis rara, non tamen nulla. Quis enim negat multos ex divina inspiratione nosce non solum utilia eligere, verum etiam ex utilibus utiliora discernere, cum non possint ad omnia sufficere, et quid magis, quod minus, et quid minime expediat, sagaciter deprehendere? Scias itaque te gemina valde pretiosa de Domini commissione percepisse talenta, cum cœperis recte distinguere inter utilia, et inutilia, et item inter utilia quæ sint aliis utiliora. Cum igitur hæc geminæ deliberationis talenta de Domini largitate acceperis, stude operari in eis et lucrari ex eis, ut et exterius exprimas in opere quod interiorius impressum est in cognitione, et duo ex duobus acquirens possis geminata talenta in Dominica lucra reportare.

CAPUT XXIX.

De discretionis et deliberationis norma, et quæ talenta, quomodo sint agenda.

Notandum itaque quod priora illa quinque talenta agenda, et multiplicanda sunt in affectione, ista in actione. Quod enim ibi ex discretionem iudicii semel impressum est cognitioni studiosæ, postmodum imprimi debet et affectioni, hic autem quod ex consilii deliberatione præfiguratum est in cognitione, ad eandem prudentiæ regulam reformetur in opere. Ex priori itaque prudentiæ regula debemus magis diligere quæ magis sunt bona, non tamen magis exercere, cum sæpe sint impossibilia, vel minus utilia. Sed, sicut ex hac secunda prudentiæ regula

A docemur, illa magis exercenda sunt quæ magis expediunt, quamvis sæpe meliora sint quæ exerceri non possunt, vel minime expediunt. Sic itaque studeamus quæ meliora sunt magis amare, ut tamen sciamus, cum hoc expedit, meliora minus exercere; et sic illa quæ magis expediunt, et minus bona sunt amplius exerceamus, ut illa quæ minus exercentur, et meliora probantur magis diligamus. In hunc itaque modum ab uno eodemque Domino alii accipiunt quinque talenta in discretionem iudicii, alii autem duo in deliberationem consilii.

CAPUT XXX.

Cur non sint quinque gradus deliberationis, sicut et discretionis.

Sed forte miraris cur hic in deliberationem consilii, B sicut superius in discretionem iudicii quinque talenta assignata non sint, cum hic sicut et superius assignari possint. Sed quære diligentius, et invenies citius de reliquis tribus, quia unum ex his quærere, erit inutile, aliud ex his habere, erit impossibile. Tertium ex his tam erit inutile quærere quam impossibile habere. In his enim quæ constat esse inutilia, quid prodest quærere et investigare quæ sunt ex eis magis frivola, cum constet omnia a nostris studiis amovenda? Et tamen per discretionem iudicii quærimus inter mala quæ sint aliis pejora, ut sciamus quæ minus, quæ magis sint punienda, ne si ea nos hic minus digne percipimus, in ultimo die punienda reservemus. Singula autem eorum quæ expediunt quid vel quantum utilitatis conferant, C neminem puto posse comprehendere, nec hoc scientiæ talentum credo, quempiam in hac vita percepisse, quamvis multos constet de Domini inspiratione et inutilia dignoscere, utiliora eligere. In his autem quæ inutilia sunt, et minime expediunt, singulorum proprietatem quærere et assignare, ut ex duobus superioribus patet, tam erit inutile quam impossibile. Cum ergo huiusmodi talenta de Domini largitate percipimus, tanto in his instantius operari debemus, ut ea cum lucro reportemus, quanto constat quia alieno ea munere possidemus. Nemo itaque sibi attribuat cum recta iudicat, vel utilia deliberat.

CAPUT XXXI.

D *Quod illuminantem gratiam non semper habemus præsentem, nunquam autem sufficientem.*

Sed et ille quidem, qui jam huiusmodi talenta accipere meruit, non ita securus sit, quasi jam ulterius falli non possit. Nam, sicut ille solus sapienter discernit et prudenter sibi consulit, quem divina gratia inspirat et ejus inspiratio illuminat, sic tunc solum utrumque utiliter valet cum aspirantem gratiam præsentem habet. Sed quis est qui in hac vita semper gratiam præsentem habeat, vel habere valeat? *Visitas eum*, inquit Job, *dilicuto, et subito probas illum* (Job vii). Sed si ille prophetarum eximius divinæ revelationis lucem semper præsentem habuisset, Domino utique minime proclamasset: *Illumina oculos meos* (Psalm. xi); et illud: *Emitte*

inter diem et diem, et alius judicat omnem diem (Rom. xiv). Quale putas Dei donum dare, iudicium facere ei qui Filius hominis est? et primum quidem est, ut sciat homo iudicare inter diem et noctem, ultimum autem (et hoc ipsum summum) ut sciat iudicare omnem diem. Dehemus itaque certis quibusdam cognitionis gradibus ascendere, si volumus ab hoc infimo ad summum illud ascensionis culmen pertinere.

CAPUT XXVI.

De quinque gradibus discretionis.

Primum itaque est, uti jam diximus, iudicare inter diem et noctem; secundum autem inter noctem et noctem; tertium vero inter diem et diem; quartum, est, iudicare omnem noctem; quintum, iudicare omnem diem. Inter diem et noctem iudicamus, quando bona a malis segregamus. Inter noctem et noctem iudicat, qui a malis pejora, a peioribus pessima discernere non ignorat. Similiter inter diem et diem iudicare, est ex bonis meliora, ex melioribus optima eligere. Omnem noctem dijudicat, qui unum quodque vitium digna examinatione pensat. Omnem item diem iudicare est, unamquamque virtutem juxta propriam dignitatem æstimare. Quisquis autem hæc quinque veræ discretionis, utilisque cognitionis talenta meruit de Domini largitate percipere, studeat operari in eis, et lucrari alia quinque, ut veritatis imago, quæ ex inspirante gratia impressa est cognitioni, per humanam industriam et cooperantem gratiam imprimatur et affectioni. Alioquin melius est regulam veritatis non agnovisse quam cognitam spernere. Ex acceptis ergo talentis dignum quidem lucrum facimus, et quasi ex quinque talentis alia quinque acquirimus, si juxta regulam cognitæ discretionis studeamus informare qualitatem nostræ affectionis. Studeamus ergo diligere quæ diligenda cognovimus, et quæ dilectione nostra digna non sunt, minime diligamus. Sed nec hoc nobis sufficere debet ascendisse virtutis hunc gradum primum, nisi ascendamus et secundum, et de secundo ad tertium. Quæ igitur in malis deteriora sunt, majori odio persequamur, et quæ in bonis meliora sunt, arctiori dilectione amplectamur, et per secundum ad tertium virtutis gradum nos ascendisse gratulemur. Sed possumus absque dubio quod minus est minus diligere, et quod melius est magis amare, et tamen in utriusque dilectione congruum modum minime servare. Similiter et in contrariorum reprobatione contingit sæpe simili ignorantia peccare. Studeamus ergo per quartum gradum ad quintum ascendere, ut sciamus in omni malo vel bono, odii vel amoris congruam mensuram servare.

CAPUT XXVII.

Quod discretionis gratia modo datur, modo subtrahitur.

Miraris fortassis quomodo concordet præmissa illa prophetica sententia cum hac assertionem apostolica. Quomodo enim veraciter dicitur omne cor mœrere, et ex mœrore caligare, si vere invenitur qui

possit omnem diem iudicare? An forte quia dictum non est omni tempore mœret, quamvis dictum sit omne cor mœret, utrumque recte intelligi valet? Est enim tempus flendi, et est tempus ridendi. Si quidem ad vesperum demorabitur fletus, et ad matutinum lætitia. Vespertinum tempus, tempus est tristitiæ; matutinum tempus, tempus est lætitiæ. Illud est tempus flendi, istud est tempus ridendi. Tempus caliginis, tempus est mœroris; tempus lucis, tempus est exultationis. Novit hoc, qui dixit: *Quod mihi in gaudium esse potest, qui in tenebris sedeo, et lumen cæli non video?* (Tob. v.) Quare ergo omne cor mœret, nisi quia nullum cor perpetuum diem hic habet, quia lumen cæli semper præsens habere non valet? Oritur enim sol, et occidit, et ad locum suum revertitur, quia veritatis intelligentia modo datur, modo subtrahitur, et post subtractionem iterum eadem, quæ prius gratia recuperatur. Quid ergo mirum, si omne cor mœret, quandiu necessarias tenebras hujusmodi alternantium vicissitudinum sustinet? Quandiu in terra vivimus, quandiu in terra sumus, has temporum vicissitudines necessario sustinemus. In cælo, dies sine nocte; in inferno, nox sine die; in terra, nec nox sine die, nec dies sine nocte. Itaque in cælo gaudium sine perturbatione; in inferno dolor sine consolatione; in terra nec dolor sine spe, nec gaudium sine timore. In summo locus semper ridendi; in imo locus semper flendi; in medio tempus ridendi, et tempus flendi. Risus enim dolore miscebitur, et extrema gaudii luctus occupat. Necessè ergo habet omne cor ut delectat, ut luceat, donec tenebras suas plene evadat, donec solium gloriæ teneat, et fiat thronus ejus sicut dies cæli. Quid ergo mirum, si ille etiam dicatur lugere, qui potest omnem diem iudicare, eo quod non possit semper diem habere?

CAPUT XXVIII.

De duobus gradibus deliberationis.

Sed si adhuc diligentius consideremus quid sit iudicii vel quid sit consilii, inveniemus quia sæpe consilium titubat, etiam ubi iudicium stat; et quia ubi consilium caligat, ibi sæpe iudicium clare considerat. Sicut autem superius diximus, per cor consilium intelligimus; vide ergo utrumnam consilium caligare possit etiam ibi, ubi iudicium certum fuerit, ut recte dicatur omne cor mœret, quamvis inveniat qui omnem diem iudicet. Aliud est discutere quid sit bonum vel malum in se, et aliud est deliberare quid expediat vel non expediat cuique. Illud est iudicii, istud est consilii. Sicut enim non omnes omnia possunt, sic nec omnibus omnia expediunt. Sæpe enim quod in se est majus bonum, quibusdam expedit minus; et quod in se quidem est minus, magis tamen expedit aliquibus. Fit namque sæpe ut quod alii est cumulus damnationis, alii sit occasio salutis, et quod quibusdam est augmentum coronæ, sit aliis causa ruinæ. Quam multos videmus de sublimi graviter corruisse, qui in inferiori gradu solebant, vel poterant fortiter stare. Quam multos

videmus in virtutum ascensu, religionisque propectu firmos gressus figere, multumque prosperare, qui in sæcularis conversationis planitie sequiter ibant, et sæpe cadebant. Idcirco ignorat homo quid sibi conducat in vita sua, numero dierum peregrinationis suæ, et tempore quod velut umbra præterit. Hæc sane est causa cur omne cor mœret, cur consilii oculus caligat etiam in eo qui omnem diem iudicat. Vultis tandem apertius nosse quam multa potest iudicium, quæ tamen minime potest consilium? Quam multa, quæso, invenimus de quibus indubitanter affirmare audemus quia sunt bona, et item quam innumera reperimus de quibus minime dubitamus, quod veraciter sint mala. Inveni mihi unum aliquem, qui mihi unum aliquid ostendat quod cuiusquam mali causa fieri nequeat. Quid, quæso, tam bonum quod non possit fieri casus occasio, vel quid, quæso, tam malum quod fore nequeat cautelæ communitio? Ecce quomodo omne cor ad omne consilium nutat, ecce quomodo omne consilium ad omnem providentiam caligat, ut recte dici debeat, quia omne cor mœret, ut ex mœrore innuat caliginem quam sustinet. Vides certe quia facilius est iudicare quid liceat, quid non liceat, quam eligere quid expediat. Illud est discretionis, istud deliberationis; illud iudicii, istud consilii. Alia itaque est illa scientia, et longe alia ista secunda. Alia itaque sunt talenta cognitionis primæ, atque alia sunt talenta cognitionis secundæ; utraque rara, utraque preciosa. Secunda tamen multo rarior quam prima. Sed quamvis rara, non tamen nulla. Quis enim negat multos ex divina inspiratione nosse non solum utilia eligere, verum etiam ex utilibus utiliora discernere, cum non possint ad omnia sufficere, et quid magis, quod minus, et quid minime expediat, sagaciter deprehendere? Scias itaque te gemina valde pretiosa de Domini commissione percepisse talenta, cum cœperis recte distinguere inter utilia, et inutilia, et item inter utilia quæ sint aliis utiliora. Cum igitur hæc geminæ deliberationis talenta de Domini largitate acceperis, stude operari in eis et lucrari ex eis, ut et exterius exprimas in opere quod interior impressum est in cognitione, et duo ex duobus acquirere possis geminata talenta in Dominica lucra reportare.

CAPUT XXIX.

De discretionis et deliberationis norma, et quæ talenta, quomodo sint augenda.

Notandum itaque quod priora illa quinque talenta augenda, et multiplicanda sunt in affectione, ista in actione. Quod enim ibi ex discretionis iudicii semel impressum est cognitioni studiosæ, postmodum imprimi debet et affectioni, hic autem quod ex consilii deliberatione præfiguratum est in cognitione, ad eandem prudentiæ regulam reformetur in opere. Ex priori itaque prudentiæ regula debemus magis diligere quæ magis sunt bona, non tamen magis exercere, cum sæpe sint impossibilia, vel minus utilia. Sed, sicut ex hac secunda prudentiæ regula

A docemur, illa magis exercenda sunt quæ magis expediunt, quamvis sæpe meliora sint quæ exerceri non possunt, vel minime expediunt. Sic itaque studeamus quæ meliora sunt magis amare, ut tamen sciamus, cum hoc expedit, meliora minus exercere; et sic illa quæ magis expediunt, et minus bona sunt amplius exerceamus, ut illa quæ minus exercentur, et meliora probantur magis diligamus. In hunc itaque modum ab uno eodemque Domino alii accipiunt quinque talenta in discretionis iudicii, alii autem duo in deliberatione consilii.

CAPUT XXX.

Cur non sint quinque gradus deliberationis, sicut et discretionis.

Sed forte miraris cur hic in deliberatione consilii, B sicut superius in discretionis iudicii quinque talenta assignata non sint, cum hic sicut et superius assignari possint. Sed quære diligentius, et invenies citius de reliquis tribus, quia unum ex his quærere, erit inutile, aliud ex his habere, erit impossibile. Tertium ex his tam erit inutile quærere, quam impossibile habere. In his enim quæ constat esse inutilia, quid prodest quærere et investigare quæ sunt ex eis magis frivola, cum constet omnia a nostris studiis amovenda? Et tamen per discretionem iudicii quærimus inter mala quæ sint aliis pejora, ut sciamus quæ minus, quæ magis sint punienda, ne si ea nos hic minus digne percussimus, in ultimo die punienda reservemus. Singula autem eorum quæ expediunt quid vel quantum utilitatis conferant, C neminem puto posse comprehendere, nec hoc scientiæ talentum credo, quempiam in hac vita percepisse, quamvis multos constet de Domini inspiratione et inutilia dignoscere, utiliora eligere. In his autem quæ inutilia sunt, et minime expediunt, singulorum proprietatem quærere et assignare, ut ex duobus superioribus patet, tam erit inutile quam impossibile. Cum ergo huiusmodi talenta de Domini largitate percipimus, tanto in his instantius operari debemus, ut ea cum lucro reportemus, quanto constat quia alieno ea munere possidemus. Nemo itaque sibi attribuat cum recta iudicat, vel utilia deliberat.

CAPUT XXXI.

D *Quod illuminantem gratiam non semper habemus præsentem, nunquam autem sufficientem.*

Sed et ille quidem, qui jam huiusmodi talenta accipere meruit, non ita securus sit, quasi jam ulterius falli non possit. Nam, sicut ille solus sapienter discernit et prudenter sibi consulit, quem divina gratia inspirat et ejus inspiratio illuminat, sic tunc solum utrumque utiliter valet cum aspirantem gratiam præsentem habet. Sed quis est qui in hac vita semper gratiam præsentem habeat, vel habere valeat? *Visitat eum, inquit Job, diliculo, et subito probas illum (Job vii).* Sed si ille prophetarum eximius divinæ revelationis lucem semper præsentem habuisset, Domino utique minime proclamasset: *Illumina oculos meos (Psalm. xi);* et illud: *Emitte*

lucem tuam, et veritatem tuam (Psal. xli). Divinus A itaque ille internæ aspirationis radius quandoque infunditur, quandoque subtrahitur. Posuit enim tenebras, et facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestię silvæ. Sed iterum ad Domini nutum oriens est sol, et congregati sunt, et in cubilibus suis collocabantur. Sole itaque occidente, et iterum oriente fit vespere et mane, ut sit tempus flendi et tempus ridendi, pro eo quod ad vesperum demorabitur stertus, et ad matutinum lætitia. Quid igitur mirum, si omne cor mœret quod divinam lucem semper præsentem habere non valet, sine qua nihil clare perspicit, nihil recte discernit? Plus aliquid adhuc audeo dicere, et quod nemo, ut arbitror, audeat negare, quia homo etsi gratiam præsentem haberet, nec sic quidem mœroris causas plane evaderet. Nunquam enim homo in hac vita etiam pro hac parte habet gratiam sufficientem, quamvis tamen quandoque habeat gratiam præsentem. Quod enim superius diximus de libertate arbitrii, hoc idem affirmamus de discretionem iudicii. Sicut namque in hac vita nunquam habemus sufficientem gratiam ad bonum faciendum, sic nunquam hic sufficientem gratiam habere possumus ad verum discernendum. Attende nunc, obsecro, quanta sit multitudo bonorum innumerabilium a summo creaturarum usque ad inimum. Inveni mihi unum aliquem ex omnibus qui unum aliquid horum ad plenum comprehendat, de quo secure dicere et veraciter affirmare audeat, quia hoc tantum valet, nec plus, nec minus, et quia hoc tantum diligendum est, nec plus, nec minus. Hoc sane nec ille præsumere potest cui omnem diem iudicare dictus est, ut iuste mirari debeas, quomodo possit omnem diem iudicare qui nullum omnino possit comprehendere. Ecce quantam ambigui caliginem cor humanum sustinet, et quantam quandiu hic vivitur sustinere habet, ut merito dicatur quia omne cor mœret. Mœret utique propter mentis caliginem, et caligat propter mentis mœrorem. Quanto autem mœret, tanto et hebet, et quo amplius hebet, eo et vehementius mœret, quia et ex mœrore hebetatur, et ex hebetudine ad mœrorem renovatur. Superius agnovimus de infirmitate liberi arbitrii per languorem capitis, hic jam didicimus de ambiguitate consilii per mœrorem cordis. Restat adhuc audire, et agnoscere de inquietudine desiderii per infirmitatem corporis.

CAPUT XXXII.

De concupiscentia mali.

A planta, inquit, pedis usque ad verticem non est in eo sanitas. Per pedem, ut dictum est, intelligimus carnale desiderium, per caput autem liberum arbitrium. Planta autem est inimum pedis, vertex vero summum capitis. Sed quid inferius jacet quam id quod est in necessitate, et quid altius eminet quam id quod est in potestate? Planta itaque pedis, necessitas infirmi desiderii, et vertex capitis potestas liberi arbitrii. Pedis planta, concupiscentia necessa-

ria. Vertex capitis, potestas volitiva. Ad pedem pertinet necessitas concupiscendi, ad verticem vero facultas operandi. Pedis inimum, necessitas concupiscendi malum; capitis summum, facultas operandi bonum. Bonum hic dico commodum, non meritum. Meritum autem ad sanitatem, non ad infirmitatem pertinet, et de tali vertice dici non deberet. A planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas, nisi forte quis usque exclusivum hic, non inclusivum dicat, et verticem solum a cæterorum membrorum lege excipiat. Sed utinam homo tam haberet verum bonum in potestate, quam vere habet verum malum in necessitate.

CAPUT XXXIII.

Quod totum hominis infirmitati subjacet.

Sed est quoddam bonum quod est ad meritum, et est quoddam quod est ad reatum, et est quoddam quod neque est ad meritum, neque ad reatum. Sed illud quod est ad reatum, rectius dicitur malum quam bonum, quamvis ab his qui libenter committunt malum dicatur, et diligatur quasi bonum. Bonum autem quod non est ad meritum, sicut nec ad reatum, melius dicimus commodum. Huiusmodi autem multa habet homo, non solum in libertate, verum etiam multoties in potestate, sicut, et eorum quæ sunt ad reatum multa habet sæpe non solum in voluntate, sed etiam in necessitate. Eorum autem quæ sunt ad meritum, nihil habet in libero arbitrio nisi ex divino adiutorio. De difficultate illius quod est ad meritum, dicitur: *Sine me nihil potestis facere* (Joan. xv), de facultate illius quod non est ad meritum, nec tamen ad reatum dicitur: *Si enim vos cum sitis mali nostri bona data dicitur filiis vestris, quanto magis Pater vester cælestis dabit spiritum bonum petentibus se?* (Matth. vii.) De necessitate illius quod est ad reatum legitur: *Quod enim volo malum id ago* (Rom. vii). Ex his itaque tribus rerum generibus quæ distinximus, alia potest habere in potestate, alia in libertate, alia in voluntate, alia in necessitate. Illud in potestate est, quod pro arbitrio voluntatis fieri vel prætermitti potest. Illud in libertate habemus ad quod aliena violentia cogi non possumus. In voluntate autem est quod fieri velis, etiamsi id efficere non possis, in necessitate vero habes cui etiam cum volueris resistere non vales. Possemus adhuc hos quatuor differentiarum gradus ad invicem conferre, alternatimque conjungere, et illud interioris hominis nostri corpus per multa membra distinguere, et ab imo pedis sursum, vel a summo capitis deorsum considerationis nostræ modum ordinare. Sed, ne in his nimis immoremur, illud quod hic de huiusmodi corpore dicitur, et quod præteriri non debet intueamur: *A planta, inquit, pedis usque ad verticem non est in eo sanitas* (Isa. i). Si solum hoc ad sanitatem pertinet quod ad meritum valet, totum quod hominis est infirmitati subjacet, quia nec merito pollet quod est in potestate, nec vitio caret, quod est in necessitate, et

utrique incommode subjacet, et quod est in voluntate, et quod est in libertate. A planta ergo pedis usque ad verticem non est in eo sanitas. Quomodo enim ad bonam valetudinem pertinet quod ad meritum non valet, quod in retributionis judicio nihili est, et ad verum bonum adjuvare non potest, imo magis vero malo obnoxium reddit, et reum constituit? A planta ergo usque ad verticem non est in eo sanitas. Totum infirmitas occupat a capite usque ad verticem, quia potestas nec expellit necessitatem, nec explet voluntatem, nec explicat, sed implicat amplius libertatem. Quo enim plura valet, eo et plura sunt unde et rationem reddere debet. Itaque totum occupavit infirmitas, et a planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas.

CAPUT XXXIV.

Quomodo sit inordinatus, vel quam immoderatus affectus.

Respice tandem ad similitudinem qui plenus nosse cupis spirituales infirmitatem. Idcirco sane exterioris hominis membra audis nominari, ut ex notis discas quæ de interioris hominis statu non nosti. Considera igitur quæ, vel unde sit exterioris hominis infirmitas, et animadvertes quid de spirituali infirmitate æstimare debeas. Sicut superius autem jam diximus, sanitas corporis est integritas naturalis complexionis, humorumque omnium commensuratio proportionalis. Infirmitas autem est sanitatis privatio, integritatisque corruptio. Quatuor ergo sunt humores ex quibus omne corpus conficitur, vegetatur, moderatur, nutritur atque conservatur. Hi omnes in omni corpore ad unam legem subrata, sed dissimili in dissimilibus proportionem concurrunt, et diversam in diversis complexionem consituunt. Debet itaque ordo congruus, congruaque mensura secundum naturæ modum inesse singulis, et sit in eis, ut dictum est, commensuratio proportionalis. Quandiu autem unusquisque proprium locum occupat, modumque sibi congruum servat, corpus in sua sanitate perdurat. Quod autem sunt quatuor humores in corpore, hoc sunt quatuor principales affectiones in corde, et quod est sensus in carne, hoc est intellectus in mente. Visus etiam habet sensum cordis, sicut sensum corporis nominare, unde et sententiam a corde, vel a cordis non a corporis sensu solemus dicere. Amor itaque et odium, gaudium et dolor, quatuor principales affectiones sunt, ex quibus cætera omnia desideriorum, voluntatum, votorum, affectionumque originem trahunt. Vide ergo quam multa amamus, vel odimus, quæ tamen amasse, vel odisse minime, vel moderatius deberemus, et item quam multa sunt pro quibus inordinate vel immoderate gaudemus, sive dolemus. Quomodo autem humores in corpore, sic et affectiones in corde, secundum quod ordinem modumque congruum perturbant, varias infirmitates procreant. Superius jam vidimus quam sit hebes cordis sensus. Videamus nunc quam sit infirmus cor-

A dis affectus. Ostende ergo mihi unum aliquid circa quod affectum tuum ita ad certam, legitimamque mensuram restringas, ut aliter omnino, aut amplius, aut minus circa ipsum extendere non debeas. Sed quomodo poterit animus affectum suum ad perfectam æquitatis legem vel in una aliqua re restringere, quandiu intellectus nullam rem poterit ad plenum comprehendere, nec dignitatis ejus mensuram sub perfecta determinatione assignare? Quomodo enim fieri potest quod sciri non potest? Si enim nescitur certa mensura plenæ et perfectæ dilectionis, vel cujuslibet alterius affectionis, quomodo custodiri potest mensura quæ sciri non potest? Si itaque animi affectus in multis est inordinatus, et in nullo penitus ad summam æquitatis mensuram moderatus, non est quod mirari vel dubitare debeas, cum legas: *A planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas.* Omni hora (imo per singula pene momenta) in nostra æstimatione fallimur, et ruptis æquitatis loris ad nostra desideria effrenamur. Nusquam modus; nusquam certa mensura servatur, dum animus semper ex carnis impetu turbini more huc illucque impellitur. A planta itaque pedis usque ad verticem non est in eo sanitas. Felix tempus et expectabilis hora, ubi jam ulterius nulla cogitatio in sua examinatione fallitur, ubi nulla affectio in suo desiderio effrenatur. Hanc cognitionis integritatem virtutisque perfectionem nulla interim possumus cogitatione attingere, nulla animi industria servare.

CAPUT XXXV.

Quomodo homo ad legitimam integritatis mensuram perducitur.

Hæc est illa promissi denarii rotunditas, et veræ summæque perfectionis integritas, quæ in Domini vinea laborantibus promittitur, sed non nisi in fine diei postque operis consummationem tribuitur, Domini vinea, humana conscientia. Hæc est vinea Domini electa in qua plantavit omne semen verum. Pro hujus vineæ cultura Dominus exit, cum suam voluntatem per internam aspirationem innotescere facit, Domini itaque egressio ejus est manifestatio. Iteratio egressionis augmentatio est cognitionis. Multiplex egressio, multififormis manifestatio. Diversitas horarum, varii gradus profectuum. Secundum processum itaque dici successionemque horarum Dominus egreditur, quia secundum perfectionis profectum, virtutumque promotionem divina cognitio augmentatur. Vineæ cultores, cogitationes, et affectiones. Hujusmodi cultores in vineæ cultura laborare habent, quia in conscientie emundatione utrique desudare debent. Primi exercendi sunt in investigatione veritatis, secundi autem in exercitatione virtutis. Ad illos pertinet in altum fodere, et occulta penetrare, ad istos spectat sarmentorum superflua amputare, et morum inutilia resecare. Illorum labor est correctio errorum, istorum labor castigatio vitiorum, introducantur sane mane, hora tertia,

sexta, nona et undecima qui laborant in vinea, et desudant in hujusmodi cultura. Mane primo lux incipit apparere, ad tertiam dies solet incalescere, ad sextam autem vehementius æstuarè, ad nonam constat solem ad inferiora inclinare, caloremque temperare, ad undecimam vero contingit calorem cum luce paulatim deficere. Quid itaque est ortus lucis, nisi illuminatio veritatis, et quid est inchoatio caloris, nisi acceptatio bonitatis? Æstuationem autem caloris, fervor est dilectionis. Temperamentum vero caloris est abominatio vanitatis. Sed et subtractio caloris et lucis, quid aliud est quam refrenatio cupiditatis, seu etiam hebetatio prudentiæ carnalis? Mane itaque facit discretio boni et mali, tertiam appetitus veri boni, meridiem desiderium summi boni, nonam fastidium falsi boni, undecimam vero efficit odium, seu etiam oblivio veri mali. Mane itaque illuminatur intellectus, ad tertiam corrigitur consensus, ad sextam inflammatur affectus, ad novam restringitur sive etiam hebetatur corporis sensus, ad undecimam refrigeratur carnalis appetitus. Si enim corporis sensus a sua evagatione non restringitur, carnalis appetitus inquietudo non exstinguitur. Sed cum corporis sensus viriliter donatur vigore abstinentiæ, et violenter restringitur rigore disciplinæ, incipit in assuetis oblectamentis minus minusque delectari, et ad pristinas delectationes magis magisque hebetari. Hebetudinem autem sensuum necessario sequitur lentitudo appetituum. In quantum ergo appetitus, vel cæteri hominis sensus ad æquitatis mensuram restringitur, eo citius retributionis denarius perfectionisque forma percipitur, et ad integritatis rotunditatem appropinquatur. Nihil enim aliud est omnes in fine denarium percipere, nisi in omnibus sensibus nostris tandem perfectionis formam possidere.

CAPUT XXXVI.

Quibus gradibus ad integritatis plenitudinem perducimur.

Primo igitur omnium est consilium quærere, et eo invento voluntatem corrigere, sicque animum ex virtutum exercitio ad cælestium desiderium inflammare. Sed post æternorum desiderium debemus etiam a licitis sensus nostros cohibere, ut illicitorum possimus appetitum temperare, vel, in quantum possibile est, penitus extinguere. Cui dubium quin hæc omnia cooperentur ad spiritualis vineæ cultum, et rectitudo consiliorum, et correctio voluntatum, æstuatio cælestium desideriorum, restrictio sensuum, moderatio appetituum?

Notandum sane de hujus Dominicæ vineæ cultoribus, quia quo quique veniunt tardius, tanto laborant et minus. Quo enim profectus nostri dies amplius crescit, eo utique virtutum exercitium magis magisque dulcescit, et quo amplius desideriorum appetitus temperatur, eo utique pondus diei et æstus minus minusque sentitur. Nam, quantum crescit amor, tantum decrescit et labor. Per amorem

siquidem sit jugum suave, et onus leve, quod prius videbatur intolerabile. Illud quoque sciendum, quia quo profectus nostri diem producimus, quantum ad ejus finem appropinquamus, tanto puriora, tanto perfectiora vota seu desideria habemus. Hinc est quod hi qui tardius veniunt prius denarium accipiunt, quia in proficientibus quidem succedentia semper perfectæ integritati vicinior appropinquant. A novissimis autem remunerationis ordo incipitur, quia prius peccati fomes tollitur qui appetitui principaliter dominatur, et ad legitimum modum æquitatisque mensuram appetitus restringitur, integritatisque denario donatur, quam in cæteris sensibus homo glorificetur. Quemadmodum enim nunquam nisi per consilium bonum voluntas emendatur, et nisi voluntate correcta nunquam sensus vel appetitus restringitur atque corrigitur, sic e converso prius est, absque dubio, ut vitium appetituum vel sensuum destruat, quam voluntas bona ad veram pacem componatur. Et quoad voluntas invenit unde oporteat erubescere, semper cogitatio habet quod debeat accusare. Omnes autem vineæ cultores, ad vesperum, denarium accipiunt, qui in vineæ cultura perseverant. Quid est vespera, nisi diei finis, terminus laboris, hora quietis, tempus retributionis? Ad vesperam itaque denarius ab omnibus accipitur, quia post consummatum laborem, retributionisque tempore, omnis sensus hominis ad perfectionis integritatem, sicut dictum est, sublimatur. Unum ergo idemque tempus est finis laboris, et inchoatio quietis, terminus operis, et hora retributionis. Nunquam enim labor culturæ finitur, nunquam inquietudo conscientiæ compescitur, nisi cum animi profectus ad perfectionis terminum perducitur.

CAPUT XXXVII.

Quod eadem perfectionis forma futura sit in cogitatione, et in affectione.

Sed quid illud dicimus, quod una eademque retributionis mensura impenditur omnibus? Nihil additur primis, nihil minuitur novissimis. Quis nesciat recta consilia in cultura vineæ, tam recta desideria quam recta opera præcedere? Quod enim sine consilio concupiscitur, vel agitur, non ad vineæ cultum, sed ad vineæ detrimentum cooperatur. Prior itaque est in vinea labor cogitationum quam affectionum. Quoad autem in hac vita sumus, quoad in vinea laboramus, plus utique est, quod de perfectionis plenitudine attingere possumus cogitatione, quam quod interim possumus plenæ affectioni imprimere, vel opere explere. Quis enim totum hoc possit quod se debere, vel decere cognoscit? Sed cum retributionis tempus institerit, cum Domini operariis mercedis, gratia perfectionis denarius redditus fuerit, nihil majus erit in consilio quam in desiderio, nihil minus in affectione quam in cogitatione. Procul dubio post acceptam retributionem quidquid unusquisque se debere vel decere cognoverit, totum et poterit, totum implebit. Eadem igitur

perfectionis forma, quæ fuerit in cognitione, eadem prorsus, eadem penitus erit et in dilectione. Eundem itaque denarium accipiunt novissimi, quem merentur accipere et primi. Sed quis ille operarius est, qui primo introducitur, sed novissime remuneratur, cui etiam per increpationem dicitur: *Tolle quod tuum est, et vade. An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?* (Matth. xx.) Quis ad cordis munditiam, cum tanta difficultate anhelaret; quis in huiusmodi cultura tantum laboris impenderet, nisi eum sua conscientia remorderet? Primus itaque operarius vineæ, cogitatio, accusatrix conscientiæ. Huius operarii oculus tanto nobis est nequior tantoque molestior, quanto nobis Dominus fuerit benignior atque munificentior. Quanto enim majorem gratiam a Domino accipimus, tanto acriore remordentis conscientiæ stimulo urgemur quoties peccamus. Quandiu in nobis aliquid imperfectionis invenire poterit, ejus nos respectus confundit, perturbat et cruciat. Huius itaque operarii labor nunquam finitur, donec omnis imperfectio de medio tollatur, et ad integritatis plenitudinem homo reformetur,

et perfectionis denario muneretur. Sed post remunerationis consummationem tollet quod suum est, et vadet, quia quod jure reprehendat non inveniens redargutionis stimulus quiescet, et evanescet. O qualis tunc erit cognitionis perfectio! o quanta virtutis consummatio! Ubi nulla æstimatio, vel ad modicum fallitur, ubi nulla affectio uspiam effrenatur. Sed quod tunc de omni affectione, et ad omnia speramus, hoc nunc de nulla, vel in qualicumque re præsumere audemus. Vide ergo quanta ibi erit nostra virtus, vide quantus hic sit noster defectus. O quanta tunc erit hominis firmitas, o quanta est interrim ejus infirmitas! A planta enim pedis usque ad verticem non est in eo sanitas. Summam siquidem æquitatis mensuram, quam in omni re tunc cognoscere et custodire poterit, in nulla hic nosse, vel posse, nisi præsumptuose, confidit. Vides certe, ut arbitror, hanc infirmitatis humanæ corruptelam, quam late grassatur, quæ omni affectui usque adeo ad omnia dominatur, ut recte de eo dicatur: *A planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas.*

TRACTATUS SECUNDUS.

Hucusque de triplici vitio, nunc de triplici peccato.

CAPUT PRIMUM.

Videamus autem nunc ea quæ sequuntur: *Vulnus, et livor, et plaga tumens, non est circumligata, neque curata medicamine, neque fota oleo* (Isa. 1). Triplex malum jam superius descripsit; ecce jam alia tria iterum adjungit, vulnus videlicet, livorem et plagam tumentem. Tria illa quæ superius posuit quasi ab intus generantur: nam tria illa quæ modo adjunguntur, quasi a foris infliguntur. Languor capitis, mœror cordis, dolor infirmi corporis, quasi ab intus surgunt ex defectu naturæ. Vulnus, et livor, et plaga tumens quasi de foris occurrunt ex supervenienti occasione. Per languorem capitis, ut dictum est, intelligimus debilitatem liberi arbitrii ad bonum, per infirmitatem corporis, inquietudinem desiderii ad malum, per mœrorem cordis caliginem, et ambiguitatem iudicii ad utrumque discernendum. In languore itaque intelligitur impotentia boni, in vexatione infirmitatis, concupiscentia mali. In nullo mœroris, ignorantia boni et mali. Quis autem non videat hæc tria mala ita inviscerata esse, ut quantumcunque sibi prospiciat, quantumlibet caute agat, non possit homo his malis carere, quæ ab intus surgunt ex defectu naturæ? Quis enim est, qui ad bonum agendum, etiam invitus, aliquando non torpeat? Quis in tenebras ignorantie contra voluntatem quandoque non incidat? Quis concupiscentiæ laqueos ita penitus evadat, ut eos etiam quandoque sollicite fugiens, et fortiter retinens non

incurrat? Sed illa quæ per consensum admittimus, quasi ex propria negligentia, vel incuriæ toleramus. Ista igitur, quæ per consensum admittuntur, quasi quædam vulnera animæ naturæ infliguntur. Nam illa quæ inviti etiam toleramus, et quibus nulla prudentiæ, nulla industria resistere valemus, potius, ut dictum est, naturæ innata quam exteriori sunt infligta. Hæc itaque tria mala (quæ quasi a foris homini infliguntur), audi quomodo describuntur. Vulnus, et livor, et plaga tumens non est circumligata, neque curata medicamine, neque fota oleo. Primo illud consideremus quid inter se differre voluit plagam et vulnus. Sed forte quod quærimus in eo inuivitur, quod cum plaga ponitur, tumens adjungitur, ut plaga intelligatur quæ tumet, et vulnus quod omni tumore caret. Vulnus itaque est, ubi membrum non læditur interius, nisi quantum aperitur exterius. Livor autem est, ubi ex contritione interius corrumpitur, nec tamen ad vulneris similitudinem exterius aperitur. Plaga autem tumens est, ubi et latius conteritur intrinsecus, et tamen vulneris more in parte aperitur extrinsecus. Videntur autem singula proprias differentias habere, quibus tamen constat commune extrinsecus infligi ex supervenienti contritione, sicut illis primis ab intus surgere ex interna corruptione. Reete itaque tria illa quæ primo loco posita sunt, generaliter referimus ad omnia, et sola vitia tria ista quæ modo adjunguntur ad sola peccata, sicut tria illa quæ ultimo loco ponuntur.

tur ad utrorumque remedia. Per languorem itaque A corporis quam sit fervens, et inquietus ad malum; capitis, per mœrorem cordis, per infirmitatem corporis, intelligamus triplex vitium; per vulnus, livorem et plagam tumentem, triplex peccatum; per ligamentum, medicamentum et oleum, triplex remedium.

CAPUT II.

Quid sit vitium, et quid sit peccatum.

Sane sicut aliud est morbus atque aliud est vulnus, sic procul dubio aliud est vitium atque aliud est peccatum. Sicut in corpore videmus, sic et de corde intelligere debemus, quia aliud est ex occulto prodiens interna corruptio, atque aliud extrinsecus inflictâ manifesta contritio. Sic aliud est quando malum in sola cogitatione, etiam ab initio sentitur, atque aliud quod nutu spontaneo ex deliberatione committitur. Illud quasi ab intus nascitur, istud quasi extrinsecus indigitur. Vitium itaque est ipsa infirmitas naturalis corruptionis, peccatum vero est ipsa prava assentatio tentantis infirmitatis. Vitium est quasi quædam passio naturæ, peccatum vero est spontanea quædam actio industriæ. Vitium est ipse appetitus mali, qui solet præcedere vel provocare consensum, peccatum autem ipse est consensus mali, qui solet sæpe subsequi vel comitari appetitum. Profecto aliud est pravum motum in corde sentire, atque aliud pravo motui consentire. Quod pravum motum sentimus, vitium est; quod pravo motui consentimus, peccatum est. Vitium itaque est in sensu, et in affectu; peccatum vero est in solo consensu seu etiam effectu. Quando quod verum est videtur nobis falsum, et quod falsum videtur esse verum, vitium est in sensu. Quando quod justum est videtur nobis amarum, et quod injustum est videtur esse jucundum, vitium est in affectu. Sed cum falsæ opinioni fidem adhibemus, jam sensus nostri vitium transit in peccatum. Sic cum pravæ delectationi acquiescimus, affectus nostri vitium similiter transit in reatum. In hunc modum vitia in peccata trans-eunt, et consentientem reum constituunt. Vitium itaque sensuum sit origo errorum, vitium vero affectuum radix iniquitatum. Sensum autem non corporis, sed cordis hic intelligimus, unde et sententiam dici non ambigimus, hebes itaque sensus et exordinatus affectus omnium malorum origo sunt, ut diximus. In hunc itaque modum vitium dominatur sensui, et affectui, et cum consensum allicit, vel etiam in effectum transit, sit causa peccati. Consensus autem non semper effectus consequitur; sed cum necessitate præpeditur, solo consensu peccati culpa consummatur. Ecce jam distinximus quid a se distent vitium et peccatum, secundum quem distinctionis modum ostendimus, triplex vitium, et triplex peccatum. Fastidium boni, desiderium mali, ambiguitas utriusque discernendi. Ecce triplex vitium, de quibus est superius jam dictum. In languore etenim capitis ostensum est homo quam sit torpens (imo quam sit impotens) ad bonum; in infirmitate

in mœrore cordis quam sit hebes et lippus ad utrumque discernendum. Ecce tria vitia, impotentia, ignorantia, concupiscentia. Sed quoniam de his quæ dicenda videbantur, jam superius diximus, eadem replicare hic non debemus.

CAPUT III.

Quod tribus modis peccata contrahimus.

Secundum autem hoc triplex genus vitiorum, est et triplex genus peccatorum. Alia enim sunt, in qua incidimus per infirmitatem, alia quæ incurrimus per errorem, alia quæ committimus per solam iniquitatem. Peccata infirmitatis dicimus, quæ quamvis fortiter et prudenter insistimus, ad plenum tamen vitare non possumus. Quando malum committimus, quia bonum putamus, per errorem et ignorantiam peccamus. Qui autem quod malum novit, et vitare potuit ex industria committit, ex sola malitia, quia ex solo amore, et concupiscentia mali delinquit. Secundum hunc triplicem peccandi modum dicimus peccare in Patrem, peccare in Filium, peccare in Spiritum sanctum. Nam quamvis una eademque sit potentia, sapientia et bonitas Patris, et Filii, et Spiritus sancti, secundum quemdam tamen modum loquendi in quibusdam Scripturæ locis, potentia Patri, sapientia Filio, benignitas Spiritui sancto (quæ specialiter) videntur assignari. Qui igitur per infirmitatem delinquit, ei utique valde contrarius est qui summa potentia est. Qui vero per ignorantiam peccat, ei utique valde contrarius est qui summa sapientia est. Qui autem per solam malitiam offendit, quomodo ei magis adversari potest qui summa bonitas est? Secundum hunc itaque considerationis modum, specialiter videtur agere contra Patrem, qui peccat per infirmitatem; specialiter contra Filium agit, qui per ignorantiam delinquit; specialiter Spiritui sancto adversatur, quod per malitiam committitur. Recte autem ei qui peccat in Spiritum sanctum non remittitur in hoc sæculo, nec in futuro; quia, qui per malitiam peccat, si in præsentî pœnitet, recte ab eo exigitur plena satisfactio, non pœnitenti vero debetur plena damnatio in futuro. Qui vero peccant ex infirmitate vel ignorantia, sicut aliquam excusationem habent in culpa, sic aliquid remissionis habere debent in pœna. Recte cum eis vel in præsentî satisfactione, vel in futura damnatione remissius agitur quorum culpa per impotentia, vel ignorantia excusationem levigatur. Recte nihilominus qui in culpa nihil habent excusationis, in pœna similiter nihil accipiunt remissionis. Miro itaque modo qui de voluntariis peccatis pœnitentiam agunt in hac vita, remissionem sine remissione accipiunt. Accipiunt namque plenam remissionem commissi criminis, sine ulla remissione condignæ satisfactionis. Peccare itaque in Patrem, ut dictum est, est peccare per impotentiam; peccare in Filium, est peccare per ignorantiam; peccare in Spiritum sanctum, est peccare per malitiam.

CAPUT IV.

Quid quibus peccatis sit proprium.

Audiamus ergo quomodo hæc eadem mala in Isaia ab eodem veritatis magistro describantur, cum dicitur: *Vulnus, inquit, et livor, et plaga tumens. Per vulnus itaque intelligimus illud peccatum quod committitur per solam infirmitatem; per livorem, illud quod contrahitur per solum errorem; per plagam tumentem, illud quod consummatur per iniquitatem. Si enim per vulnus illam contritionem intelligimus, quæ quidem exterius aperitur, intrinsecus autem in tumorem minime vertitur, vide quam recte per ipsum peccatum infirmitatis designetur. Quid enim est contritio exterius aperta, nisi culpa manifesta sine simulatione, et contradictione aliqua? Quid enim est contritio sine tumore, nisi culpa, sine elatione, culpa cum humiliatione et confusione? Talia utique sunt peccata quæ per infirmitatem, (et quasi inviti), committimus: nulla enim amplius erubescimus, nulla amplius damnamus. Nam peccata ignorantie magis solemus negare quam accusare, et peccata malitie magis consuevimus vel per impudentiam jacitare, vel contumaciam defendere. Tales utique illi esse describuntur qui per sapientiam arguuntur. De quibus dicitur: *Quod latantur cum malefecerint, et exsultant in rebus pessimis (Prov. 11)*. Livor est ubi contritio pelle obtenditur, et ne sanies profluat, eadem qua tegitur pelle prohibetur. Sic ignorantie peccatum, ne in apertum prodeat, sub ambiguitatis suæ obumbraculo se velat, et ne per confessionis aperturam corruptionis suæ putredo erumpat, falsæ opinionis velamento se palliat. Ejusmodi tamen mens sæpe quæ suo errori cedit falsæque opinioni acquiescit, nec sic quidem in suis tenebris quiescere sinitur, ut securâ sibi esse videatur. Sed variarum sententiarum alternatio, multiplicisque ambiguitatis fluctuatio mentem modo huc, modo illuc impellit, et eam quietam esse non sinit, sicque ad livoris similitudinem trepidam conscientiam et per sollicitudinem excoquit, et in formidinis nigredinem vertit. Recte autem per plagam tumentem peccatum malitie exprimitur, quod sine Dei contemptu minime committitur. Peccatum enim quod facile vitare possumus, quod et peccatum esse indubitanter agnoscimus, quomodo, quæso, sine Dei contemptu perpetrare valemus? Talia namque peccata, peccata malitie recte dicuntur, quæ neque per ignorantiam, neque per infirmitatem, sed sola mala voluntate committuntur. Quid itaque est tumor in percussuræ contritione, nisi contumacia in culpæ commissione, Deique contemptus in præcepti transgressione? Recte ergo, ut diximus, per vulnus quod in tumorem non vertitur, exprimitur peccatum infirmitatis, recte per livorem qui pelle tegitur, peccatum erroris, recte per plagam quæ tumore inflatur, peccatum malignitatis.*

A

CAPUT V.

De peccato triplici, actionis, cogitationis, consuetudinis.

Vel possumus per vulnus intelligere mortuum extra domum, per livorem mortuum intra domum, per plagam tumentem mortuum jam putrescentem intra tumulum: per vulnus peccatum actionis, per livorem autem intelligimus peccatum cogitationis, per plagam tumentem peccatum consuetudinis.

Et notandum quia, sicut nihil aliud est plaga tumens quam vulnus in tumorem versum, sic peccatum consuetudinis nihil aliud est quam actionis malum in consuetudinem ductum, peccatum ergo per actionem manifestum, quid aliud est quam vulnus apertum, cadaver elatum? Et quid aliud est peccatum adhuc in cogitatione latens, nisi livor sub pelle putrescens, vel cadaver domus suæ lateribus necdum deserens? Vel quid aliud est consuetudo mala, et jam per infamiam putrida, quam plaga ex putredine jam tumida, vel scilicet cadaveris membra jam tabida? Neminem moveat quod prius ponitur contritio vulneris quam livoris, cum per vulnus peccatum actionis, et per livorem intelligi debeat peccatum cogitationis. Rectius namque fortassis et quasi congruis incrementi gradibus ordinari, et distingui corruptionis nostræ modus cuiquam videretur, si primo loco livor, secundo vulnus, novissimo plaga tumens poneretur, ut post malum cogitationis, malum actionis, et post utraque hæc malum consuetudinis describeretur. Sciendum tamen est quod, quamvis peccatum actionis secundum aliquid sit majus peccatum, tamen cogitationis secundum aliquid est periculosius. Nam peccatum actionis quamvis forte majus sit ad reatum, peccatum tamen cogitationis vide ne forte difficilius sit ad sanandum. Peccatum enim manifestum quo magis erubescimus, eo sæpe maturius corrigimus. Sæpe etiam culpa per actionem manifesta, vel admonitione corrigitur, vel ultione percussa ab invito deseritur. Hinc est quod in Evangelio Lucae prius juvenis mortuus extra domum elatus resuscitatus legitur, quam puella mortua quæ adhuc intra domum invenitur. Si ergo per vulnus peccatum actionis, et per livorem peccatum cogitationis recte intelligimus, quid mirum si prius vulnus, et postea livorem in mystica lectione invenimus, cum peccatum cogitationis peccato actionis videatur esse periculosius, et hujus ordinis rationem evangelico exemplo approbemus? Recte autem plaga tumens novissimo loco, et quoddam quasi fas ligium ponitur, per quam malum prævæ consuetudinis designatur, eo quod ad reatum immanius, et ad sanandum difficilius ceteris omnibus invenitur.

CAPUT VI.

Quod prædicta singula tribus modis possint accipi.

Vel per vulnus quod est sine tumore, sed et nihilominus sine omni curatione possumus intelligere peccatum quod accusamus, nec tamen deserimus per livorem, peccatum quod per hypocrisim tegi-

mus. Per plagam tumentem, peccatum quod per contumaciam defendimus. Tribus itaque modis peccati contritio aperitur, tribus modis obducitur, tribus modis inflatur. Aperitur, in modum vulneris; obducitur, in modum livoris; inflatur, in modum plagæ tumentis. Vulnus apertum, peccatum manifestum. Sed peccati vulnus aliter manifestatur homini in seipso, aliter proximo, aliter Deo. Sibi, per cognitionem, proximo, per actionem, Deo, per confessionem. Quantum enim in nobis est, illud Deo abscondimus, quod coram ipso per propriam confessionem damnare nolumus. Tribus item modis peccati contritio absconditur, et ad livoris similitudinem quadam occultationis pelle obducitur. Aliter enim absconditur nobismetipsis, aliter Dei oculis, aliter occultatur proximis. Nobis absconditur per errorem; Deo, per taciturnitatem; proximo per simulationem. Similiter peccati macula tribus modis intumescit, et se in plagæ tumentis morem inflatione distendit. In semetipso putrescit per malitiam, coram proximo per impudentiam, contra Deum intumescit per contumaciam. Homo enim prius per malitiam destruit seipsum, per impudentiam perdit proximum, per contumaciam impugnat Deum.

CAPUT VII.

Quid quibus peccatis sit familiare.

Sed licet hæc tria accidentia videamur generaliter omni peccato attribuere, quoniam unum idemque corruptionis malum in aliis, vel in eodem homine, alio et alio tempore, modo apertum, modo occultum, modo tumidum solemus invenire, speciale tamen, vel potius familiare quibusdam peccatis solet esse cum quadam libertate, potius quam tumore in apertum prodire; quibusdam autem cum ingenti elationis inflatione erumpere, quibusdam

A vero nunquam deprehendi, sed semper latere velle. Quis enim nesciat quomodo tristitia solet seipsam totam in verbis producere, et per querimoniam effluere, et juxta vulneris modum, quasi quoddam sanguinis profluvium in planctu et gemitu effundere? Invidentiæ autem malum sub silentio se abscondit, quia livida mens vitium suum manifestare erubescit, et idcirco dissimulationis pelle se palliat, ne, si in apertum prodeat, contemptui pateat omnibusque vilescat. Solet tamen hoc malum semper seipsum, sed invitum, prodere per manifestum indicium, eo quod habere soleat torvum respectum, amarum responsum, pallidum vultum, et cætera latentis infirmitatis signa, in hunc modum, ita ut quamvis latere velit, penitus tamen latere non possit. Sed juxta livoris similitudinem evidenter exterius appareat, quamvis sub dissimulationis pelle, ut dictum est, latens per verbum non erumpat. In vero ad illatam injuriam indignatione intumescens, et pro plagæ tumentis more per minas et contumelias foras erumpens, dum pudore aut timore sæpe magna ex parte coerceatur, latius interius per votum, quam exterius per verbum in ultionis malum grassatur. Perpendis sane, ut arbitror, quanta similitudo tristitiæ cum vulnere invidiæ, cum livore iracundiæ, cum plaga tumente. Quanta vero, quamve timenda sint hæc mala docemur ex ipsa divina Scriptura. Quale enim tristitiæ malum esse creditur, quæ, testante Apostolo, mortem operatur? (II Cor. vii.) Quid autem de invidia, quid de iracundia sentire debeamus, sacræ identidem Scripturæ testimonio approbamus: *Virum stultum, inquit, interficit iracundia, et parvulum occidit invidia (Job. v).* Attende ergo quam magna mala singula hæc esse jure credantur, quæ omnia secundum Scripturæ testimonium mortem operantur.

TRACTATUS III.

Hucusque de triplici peccato, nunc de triplici remedio.

CAPUT PRIMUM.

Adhuc ad augmentum mali et illud accedit quod hæc quæ mortalia sunt, nulla pene arte, nulla sagacitate ad plenum vitari possunt. Quis, quæso, se cum tanta cautela, cum tanta vigilantia custodiat, ut nunquam morsus tristitiæ, nunquam morsus invidiæ vel iracundiæ sentiat? Sed si hæc tanta mala plene vitare non possumus, cur saltem remedia contemnimus? Remediorum sane contemptus ostenditur in eo quod dicitur: *Vulnus, et livor, et plaga tumens non est circumligata, neque curata medicamine, neque fota oleo.* Tria sunt mala quæ præmittuntur, et tria remedia quæ subinferuntur: vulnus, et livor, et plaga tumens. Ecce triplex malum, cui subjungitur triplex reme-

diū, in ligamentis, curamentis et fomentis. Et forte cui videbitur singula singulis debere aptari, et ligamenta ad vulnus, curationes ad livorem, fomenta ad plagam tumentem debere referri. Sed ne hanc verborum distinctionem sequamur ipsius litteræ ratione prohibemur. Cum enim circumligata (non circumligatum) ponitur, non hoc ad vulnus singulariter debere referri probatur. Similiter cum curata (non curatus lego) quomodo solummodo ad livorem referri debeat, non video. Cum ergo circumligata, curata, fota legamus, cogimur ut singula hæc ad plagam referamus. Ut autem ad præmissa etiam duo singula referri queant, nil obstat, cum hoc nec littera prohibeat, nec sententiæ ratio obsistat. Intelligimus autem ligamenta in mandatis, curamenta in minis, fomenta in promissis.

CAPUT II.

De triplici institutione.

Congrua satis similitudo vinculorum, et mandatorum, vinculis siquidem coarctamur, et mandatis utique divinis a nostris voluntatibus coercemur. Vinculis trahimur, vinculis retinemur, vinculis astringimur. Vincula attrahentia, præceptiones; vincula retinentia, prohibitiones; vincula constringentia, admonitiones. Præceptio est eorum quæ fieri oportet. Prohibitio eorum quæ fieri non licet. Admonitio eorum est quæ quidem expedit fieri, cum tamen sine culpa possit præteriri. Præceptionibus sane illuc sæpe urgeamur, quo boni operis gressum sine difficultate non dirigimus. Prohibitionibus autem inde sæpe retrahimur, quo per desiderium properamus. Admonitionibus vero cordium nostrorum hiantia seu etiam fluxa arctius alligamus, cum voluntates nostras a licitorum etiam usu sæpe restringimus. Vincula itaque attrahentia sunt: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et proximum tuum sicut te ipsum. Honora patrem tuum, et matrem tuam. Vincula retinentia sunt: Non occides, non mœchaberis, non furtum facies. Vincula constringentia sunt: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus; et illud quod a Domino de virginitate proponitur, cum dicitur: *Qui potest capere capiat* (Matth. x), unde et Apostolus: *De virginibus autem præceptum Domini non habeo, sed consilium do. Bonum est homini sic esse* (I Cor. vii); et alibi: *Bonum est homini mulierem non tangere* (ibid.). Hujusmodi ergo vinculis vitiorum nostrorum vulnera hiantia, animæque contritiones constringimus, et a foris munimus, quoties noxia desideria ab actu, seu etiam consensu cohibemus.

CAPUT III.

De triplici comminatione.

Sed ad perfectæ sanitatis reparationem non sufficit pravæ assentationis malum, adhibitis mandatorum vinculis restringere, nisi satagamus pari sollicitudine noxios affectionum carnalium humores voluptatumque putredinem, adhibitis curationum congruarum medelis exstirpare. Ecce triplex tibi curationum genus ostendimus, in divinis videlicet comminationibus, sicut superius de vinculis docuimus. Comminatio correptionis, comminatio reprobationis, comminatio damnationis. De primo dictum est: *Quem enim diligit Deus corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit* (Hebr. xi). De secundo autem scriptum est: *Ergo cui vult miseretur, et quem vult indurat* (Rom. ix). De tertio est illud: *Tunc dicet illis qui a sinistris ejus erunt: Ite, maledicti, in ignem æternum, qui præparatus est diabolo, et angelis ejus* (Math. xxv). Comminatio castigationis est: *Si ambulaveritis ex adverso mihi, nec volueritis audire me, addam plagas vestras in septuplum propter peccata vestra* (Levit. xxvi), et illud quo paulo superius ponitur: *Addam correptiones vestras septuplum propter peccata vestra, et conteram superbiam duritiam*

A *vestræ*. Comminatio obdurationis est: *Ecce ego indurabo cor Pharaonis* (Exod. iv). Comminatio damnationis est: *Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur* (Marc. ix). Amarum utique est hujusmodi herbarum succus, sed ad noxios vitiorum humores dessiccandos efficacissimus. Quis enim tam effrenatus qui non studeat concupiscentias suas temperare, si diligenter attendat memoriterque retineat quod soleat Dominus in quibusdam electis suis malas delectationes in hac vita etiam septuplum punire? Quis non pertimescat perversis consuetudinibus pertinaciter insistere? quisve non festinet pravum usum citius corrigere, cum audiat quosdam etiam in hac vita in reprobum sensum dari, et jumentis insipientibus comparari, et propter obstinationem obligationemque peccati irremediabiliter gehennalibus pœnis tradi, ne forte, si resipiscere voluerint cum adhuc possint, jam ulterius omnino non possint? Restat adhuc tertia species omnium efficacissima atque potentissima, et in hujusmodi morborum medelam præ cæteris omnibus præstantissima. Hæc est enim illa quæ inveteratos vitiorum morbos efficacissime solet curare, et pene desperatos morbos ad plenam sanitatem reformare. Quis enim tam insensatæ, tam obstinatæ mentis homo uspiam poterit inveniri qui non expavescat et omnino abhorreat transitoria carnis blandimenta tormentis æternis mercari, si diligenter inspiciat, indesinenterque attendat, quam sint modica seu etiam momentanea ista omnia carnis oblectamenta quæ pertranseunt, et quam sint immanja, quamve atrocia tormenta illa æterna quæ finem non habent nec habere possunt? Vide ergo quia magna ex parte in nostra potestate est sanitatem nostram recuperare, si studeamus morbis nostris hujusmodi medelam modo congruo adhibere. Vulneris itaque, et livor, et plaga tumens quæ non est circumligata, neque curata hujusmodi medicamine: quid jam miramur, quidve conquerimur si non potest sanitatem recuperare? Juste quidem in suis contritionibus deficit et perit: cui, cum abundanter in hujusmodi speciebus suppeteret, morbis suis congrua curationum medicamenta adhibere noluit. An nescitis qui contemnit hujusmodi curationum medicamenta, quia secundum Sapientis sententiam: *Curatio cessare facit peccata maxima*? (Eccle. x.) Sed forte prædictarum herbarum succum (utpote amarum multumque mordacem) horretis, unde et vulneribus vestris hujusmodi adhibere forte pertimescitis. Sed si forte videtur vobis earum amaritudo amarissima, illud quoque attendite, quia et medela efficacissima.

CAPUT IV.

De triplici promissione.

Accipite tamen triplex adhuc olei genus in divinis utique promissionibus, ut habeatis in quo possitis, cum opportunum fuerit, doloris acerbiter lenire, et membra jam jamque convalescentia fovere, seu etiam, jam sanata nutrire. Prima itaque olei species est promissio veniæ; secunda, promissio

gratiæ; tertia, promissio gloriæ. Est enim præ-
 stabilis super malitiam misericors et miserator
 Dominus, et non solum delictorum veniam, verum
 etiam gratiam et gloriam dabit Dominus. Nonne ad
 illam primam olei speciem (quam nos diximus pro-
 missionem veniæ) videtur illud pertinere: *Si fuerint,*
inquit, peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealba-
buntur, et si fuerint rubra quasi vermiculus, sicut lana
alba erunt (Isai. 1). Ad secundum autem, id est
 promissionem gratiæ, illud pertinere videtur, de
 quo per Apostolum dicitur: *Divisiones gratiarum*
sunt, idem autem Spiritus, et divisiones ministratio-
num sunt, idem autem Dominus, et divisiones opera-
tionum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in
omnibus, unicuique autem datur manifestatio Spiritus
ad utilitatem. Alii quidem per Spiritum datur
sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ secundum eum-
dem Spiritum, alteri fides in eodem Spiritu, alii
gratia sanctorum in uno Spiritu, alii operatio virtu-
tum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii
genera linguarum, alii interpretatio sermonum. Hæc
autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, di-
videns singulis prout vult. (I Cor. xii). Sed si ter-
 tiam olei speciem in promissione gloriæ accipimus,
 nonne ad hanc illud tibi pertinere videtur quod
 alibi in eodem Apostolo legimus? *Alia quidem, in-*
quit, cælestium gloria, alia autem terrestrium. Alia
claritas solis, alia claritas lunæ, et alia claritas stel-
larum. Stella autem a stella differt in claritate, sic et
resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione,
surget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate,
surget in gloria. Seminatur in infirmitate, surget in
virtute. Seminatur corpus animale, surget corpus
spirituale (I Cor. xv).

CAPUT V.

De triplici virtute triplicis promissionis.

Ecce habes tres species olei, singulas utique non
 vilis, vel mediocris pretii. Omnes sane pretiosæ et
 in diversos usus necessariæ, sive ad cibaria condi-
 dienda, sive ad luminaria continuanda, sive ad vul-
 nera medenda. Primum tamen præcipuum est, me-
 liusque proficit in usum unctionis; secundum in
 usum luminis; tertium in usum refectionis. Primum
 siquidem fovet salubrius, secundum ardet cla-
 rius, tertium sapit dulcius. Illud sane olei genus
 videtur præ cæteris dulcius sapere, quod dici solet
 in Scriptura oleum lætitiæ (*Psal. xlvi*), quod quid
 aliud est quam participatio gloriæ? Sed illud præ
 cæteris omnibus videtur ardere clarius, et illu-
 minare efficacius, de quo quidem legimus, quod
 unctio ejus docet nos de omnibus; quia, sicut sine
 gratiæ illustratione non possumus viam veritatis,
 vel ad modicum tenere, sic sine ejus ducatu, non
 possumus vitæ viam perdere, vel uspiam aberrare.
 Sic sane præ cæteris illud genus olei videtur melius
 proficere ad curam medendi, de quo habes quod
 putrescit jugam a facie olei, eo quod divini remis-
 sionis miseratione pereat usus peccandi, servitusque
 peccati (*Joan. viii*). Sed licet ista de singulis spe-

cialiter assignavimus, singulas tamen species ad
 doloris levamen utiles, multumque efficaces, usu
 quotidiano probare possumus. Quam enim, queso,
 tantam doloris, cujusque acerbiter poterimus in-
 venire, quam tanta illa divinarum promissionum
 dulcedo non possit lenire?

CAPUT VI.

De triplici levamine contra triplicem dolorem.

Alii dolent ex inflictione contritionis, et vulneris,
 alii ex languore infirmitatis, alii ex defatigatione
 tribulationis et laboris. Inflictio vulneris commissio
 criminis. Languor infirmitatis defectus virtutis. De-
 fatigatio laboris, tædium expectationis, surgens ex
 multitudine tribulationis et impatienti desiderio
 promissæ retributionis. Ex his sane omnibus dolor
 surgit, animumque nominis multipliciter affligit.
 Sed contra triplicem dolorem habes triplicem olei
 spem. Si itaque doles ex vulnere criminisque com-
 missione, habes oleum propositæ veniæ ex Domini
 utique promissione. Si doles ex infirmitate, et de-
 fectio virtutis tenuit te, habes oleum promissæ gra-
 tiæ. Si doles fatigatus afflictione, jungerere oleo læ-
 titiæ in spe promissæ gratiæ. Si itaque poenitentia
 dolor affligit cor tuum, et te urget acerbius *con-*
scientia peccatorum, accipe unctionem, et recipe
consolationem. Ad illam namque Dominicam vocem
(imo divinæ unctionis effusionem). Vivo ego, dicit
Dominus Deus, nolo mortem impij, sed ut convertatur
impius a via sua, et vivat. Convertimini autem a vis
vestris pessimis, et quare moriemini domus Israel
(Ezech. xxxiii). Quæ, queso, tam immanis est ejus-
 cunque contritionis poenitentiaque amaritudo, quam
 lenire non possit hujusmodi divinæ unctionis infusio?
 Si doles de languore et defectu tuo, insiste præci-
 bus, nec prius desistas donec induaris virtute ab
 alto, donec quiescas penitusque convalescas ab
 omni dolore vel languore tuo, utpote delilutus pre-
 tiosissimo illo evangelicæ hydrice unguento: *Si enim*
novitis, inquit, cum sitis mali bona data dare fratribus
vestris, quanto magis pater vester cælestis dabit spiritum
bonum petentibus se? (Luc. xi). Sed ut amplius
 mireris, in nostra relinquatur potestate ab eo qui
 dat, et non impropere, ut quisvis quantum voluerit
 tollat, cum dicat: *Omnis enim qui petit accipit, et qui*
quærit invenit, et pulsanti aperietur (Matth. viii). Noli
 itaque parcus esse in expendendo, nec avarus in
 erogando. Quanto magis erogas, tanto amplius abundas:
Gratis, inquit, accepistis, gratis date (Matth. x).
 Nescit sane gratiæ effusio, oleique hujusmodi ema-
 natio in viduæ manibus cessare, nisi cum vaso vacua
 defuerint, quæ possit implere. Si in tribulationi-
 bus deficis, nimiove labore fatigaris, habes gloriæ
 unctionem, unde fatigationis tuæ dolorem lenire
 possis, cum ab illo pretioso unguentario accipis
 quod audis: *Non sunt condignæ passionibus hujus*
temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis
(Rom. viii): id enim quod in poenitenti est momenta-
neum, et leve tribulationis nostræ supra modum in
sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis

(*I Cor. iv*). Audi adhuc ejusmodi unguentarium A eandem olei speciem gloriæque unctionem profertentem : *Cum enim, inquit, Christus apparuerit, vita vestra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria (Coloss. i).*

CAPUT VII.

Assignatio triplicis promissionis.

Prima sane olei species erat, quod Samaritanus ille vulneribus ejus infundebat qui in latrones incidērat : qui etiam spoliaverunt eum, et plagis impositis abierunt semivivo relicto (*Luc. x*). Hoc genere unguenti peccatrix illa peccatorum suorum vulnera sanavit, dolorisque nimietatem tandem aliquando mitigavit, quæ a Domino tandem audire meruit : *Dimissa sunt ei peccata multa (Luc. vii)*. Hoc unguento de Domini munere dives ad Domini pedes venit, et novissimis Domini membris largiter impendit pietatis unctionem, quam desuper se accepisse cognovit ut peccatrix, et pœnitens, peccatoribus et pœnitentibus pietatis beneficium impenderet, quale de Dei misericordia gratis se accepisse meminisset. Hoc pietatis unguentum servus ille nequam in Domini pedes effundere noluit, quod tamen de Domini munere in tanta abundantia accepit : unde et id quod prius gratis accepit, reddere postea compellitur, cum ei per exprobrationem dicitur : *Serve nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me. Nonne ergo oportuit et te misereri conservi tui, sicut et ego tui miserus sum? (Matth. xviii.)* Secunda, ut arbitror, olei species fuit C cujus debitorem se esse recognovit, qui interroganti sibi respondit : *Quantum, inquit, debes domino meo? Et ille : Centum cados olei (Luc. xvi)*. Attende, obsecro, in quanta abundantia gratiæ oleum acceperat, qui centum cados olei se debere non negat. Hoc olei debitum reddere compellebat, qui domini sui debitores alloquendo instanter admonebat : *Videte, inquit, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis (I Cor. vi)*. Hoc olei debitum in seipso cognovit, et consiliter non erubuit, cum dixit : *Gratia Dei sum id quod sum (I Cor. xv)*. Quantum autem pro reddendo hoc olei debito laboret, ostendit in eo quod subsequenter adjungit, *et gratia ejus in me vacua non fuit; sed abundantius illis omnibus laboravi. Non ego autem, sed gratia Dei mecum (ibid.)*. Tertia autem, ni D fallor, olei species erat, quo prudentes illæ quinque virgines abundabant, unde et earum lampades exstingui non poterant, quæ olei defectum non timebant. Accurrunt itaque et properant in abundantia hujus olei, et fatuis virginibus foris stantibus, cum fiducia intrant in gaudium Domini sui, et in lætitia sempiterna recumbunt ad nuptias Agni (*Matth. xxv*). Hujus olei plenitudinem acceperat, quo et denique plene delibatus erat, de quo et Propheta veraciter asseverat : *Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem : propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis (Psal. xlv; Hebr. i)*. Recte sane præ consortibus, vel participibus suis, nec solum præ hominibus, verum etiam præ angelis. *Tanto enim*

melior angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditavit (Hebr. i). Gloria namque et honore coronatus, accepit nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium et infernorum (*Philipp. ii; Hebr. i*). Dignus sane qui acciperet plenitudinem gloriæ, qui prius acceperat plenitudinem gratiæ : *Vidimus, inquit, gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti à Patre, plenum gratiæ et veritatis (Joan. i)*. Nec dubium itaque est eum veraciter accepisse omnem plenitudinem (juxta unamquamque superius assignatam olei speciem), *in quo habitat omnis plenitudo Divinitatis corporaliter (Coloss. ii)*. Est enim fons misericordiæ, ab ipso fluenta totius gratiæ, in ipso abyssus æternæ et infinitæ gloriæ. Cur, quæso, adhuc hujusmodi olei inopia laboramus? *Omnes enim de ejus plenitudine accepimus (Joan. i)*, si voluimus. Tantummodo petamus et accipimus. Pretiosissimum olei genus est illud, quod dictum est oleum lætitiæ, seu gloriæ, quod tamen ipse præcipit nos postulare, promittitque se dare. *Petite, inquit, et accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum (Joan. xvi)*. Satis itaque ad manus habemus quod, cum integre volumus, ad petitionem accipimus.

CAPUT VIII.

Assignatio multiplicis utilitatis in divinis promissionibus, et prædictorum recapitulatio.

Habemus ergo tres olei species, omnes utique tam necessarias quam utiles. Primam, contra triplicem contritionem, vulneris, livoris, plagæ tumentis. Secundam autem, contra triplicem dolorem, languidi capitis, mœsti cordis, ægroti corporis. Tertiam vero contra triplicem fatigationem (etiam sani corporis) videlicet laboris, egestatis, persecutionis. Habes oleum diviniæ misericordiæ, in quo foveas vulnera peccatorum; habes oleum gratiæ, in quo mitiges morbos vitiorum; habes oleum gloriæ, in quo lenias fatigationes certaminum. Sicut aliud est morbus, et aliud vulnus, sicut superius docuimus, sic aliud est vitium, et aliud est peccatum. Vitium est ipsius naturalis boni etiam invitus defectus, peccatum est tentantis mali spontaneus consensus. Vitium itaque est corruptio naturæ ex qua fit prona et cupida illius etiam mali sæpe, cui tamen consentire nolit. Peccatum vero est perversio indutrix per quam sæpe illi etiam malo sponte consentit cui facile resistere potuit. Prius itaque est sanare vulnera peccatorum. Secundum autem est curare morbos vitiorum. Tertium vero lenire dolores fatigationum. In peccatorum itaque medelam, ut dictum est, habemus oleum misericordiæ; in vitiorum curam, oleum gratiæ; in defectuum cautelam, oleum gloriæ; in peccatorum sane medelam, habes utique confectionem illam propheticam ex prima olei specie confectam : *Beati, inquit, quorum remissa sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata (Psal. xxxi)*. Mirabile sane misericordiæ unguentum, quod non solum de infirmo sanum, sed et de misero efficit beatum : *Beatus vir, inquit, cui non imputavit Dominus peccatum (ibid.)*. Contra vitiorum morbos corru-

ptionemque naturæ accipe adhuc aliam unguenti A confectionem ex oleo gratiæ : *Beatus cujus Deus Jacob adjutor ejus (Psal. cxlv)*. Accipe adhuc unctionem aliam eodem gratiæ oleo confectam : *Beatus homo quem tu erudieris, Domine, et de lege tua docueris eum (Psal. xciii)*. Accipe et illud : *Beatus vir qui confidit in Domino; erit Dominus fiducia ejus (Jer. xvii)*. Beatus vir qui Dominum habet adjectorem, eruditorem, protectorem. Beatus quem Dominus adjuvat, erudit et protegit; adjuvat ad bonum, defendit contra malum, erudit ad utrumque discernendum. Adjuvare, erudire, defendere, totum est gratiæ. Primum itaque est contra defectum fortitudinis, secundum contra defectum veritatis, tertium contra defectum virtutis. Omnia contra defectum boni naturalis. Primum contra debilitatem languidi capitis, secundum contra caligiem morientis cordis, tertium contra anxietatem infirmi corporis inquietudinemque æstuantis cupiditatis. Habemus adhuc tertiam olei speciem, et ex ipsa similiter triforem unguenti confectionem, contra triplicem corporis jam convalescentis defatigationem. Contra fatigationem laboris, habes illud : *Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es, et bene tibi erit (Psal. cxxvii)*. Contra afflictionem egestatis, habes illud : *Beati pauperes spiritus, quoniam ipsorum est regnum cælorum (Math. v)*. Contra tribulationem persecutionis, habes illud :

Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum (ibid.). Quis, quæso, inter tot tribulationum certamina non modo non doleat, imo etiam non exhilarescat, cum Scripturæ sacræ attestatione addiscat, et de quo dubitare non audeat, quoniam *Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ quam repromisit Deus diligentibus ad? (Jac. i)*. Hinc est quod apostoli *ibunt gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati (Act. v)*. Quam recte hæc olei tertia species dicitur oleum lætitiæ, quæ facit etiam de tribulatione gaudere! Quis enim non lætetur, imo et gloriatur, in infirmitatibus et tribulationibus suis, cum speret accipere in præmium B certaminis quod *oculus non vidit, et auris non audivit, nec in cor hominis ascendit quæ præparavit Deus diligentibus se? (I Cor. ii)*. Hæc de diversis olei speciebus jam diximus, ut sciamus quas, in quales usus utiles, seu etiam necessarias habemus; nec nobis debet sufficere hoc de hujusmodi olei speciebus cognovisse, utilitatisque earum a se invicem distinguere potuisse, nisi studeamus ex his secundum uniuscujusque utilitatem atque virtutem infirma nostra fovere, ne illa divinæ increpationis sententia videatur nosipsos arguere : *Vulnus, et livor, et plaga tumens non est circumligata, neque curata medicamine, neque fota oleo (Isa. i)*.

TRACTATUS

DE POTESTATE LIGANDI ET SOLVENDI.

CAPUT PRIMUM.

Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cælis, et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cælis (Math. xvi). Quæritis a me utrum hæc ligandi et solvendi potestas, quæ Petro apostolo in his verbis datur, eadem sit quæ alibi omnibus apostolis, et in ipsis omnibus eorum vicariis in commune concedit, cum dicitur : *Quorum remisieritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt (Joan. xx)*. Dicitis namque quia de potestate ligandi atque solvendi, remittendi et retinendi peccata, similiter et de clavibus regni cælorum diversi diversa sentiunt, et alii alio modo, et aliter exponunt. Quæritis itaque utrumnam apostoli eorumque vicarii potestatem in illis Dominicis verbis acceperunt, ut homines a debito æternæ damnationis absolvere possint. Sunt namque, ut dicitis, qui hoc affirmant, sunt similiter et alii qui hoc ipsum negant. Unde et adhuc opponendo quæritis, et quærendo opponitis, si sacerdotibus datum est homines ab æternæ damnationis debito posse solvere, nunquid et eodem debito aliquos posse ligare? Ecce duo veniunt ad

C sacerdotem, unus crimine obduratus et eo ipso ligatus, alius voraciter justus, et eo ipso solutus, nunquid potest vel ligatum solvere, vel solutum ligare? Nam non est solutio nisi ejus qui prius ligatus fuerat, nec ligatio nisi ejus qui prius solutus erat. Item ecce duo criminosi veniunt ad sacerdotem, unus vere pœnitens, alter omnino impœnitens : nunquid potest, quæso, impœnitentis peccata remittere, et vere pœnitentis pro voto retinere?

CAPUT II.

In primis itaque notandum quod peccatorum obligatio consideratur circa duo. Alia est ejus illa obligatio per quam homo obligatur ad culpam, et alia est illa per quam obligatur ad pœnam. In uno obligatur vinculo captivitatis. In altero vero obligatur debito damnationis. Si enim homo in aliquod grave peccatum ceciderit, jam non est in ejus potestate ut per semetipsum resurgere possit : per semetipsum potest a Domino recedere, sed per semetipsum non potest ad ipsum redire. Est siquidem, secundum Psalmistam, *Spiritus vadens et non rediens. (Psal. lxxvii)*. Unde et illud ejusdem Psalmistæ : *Beatus*